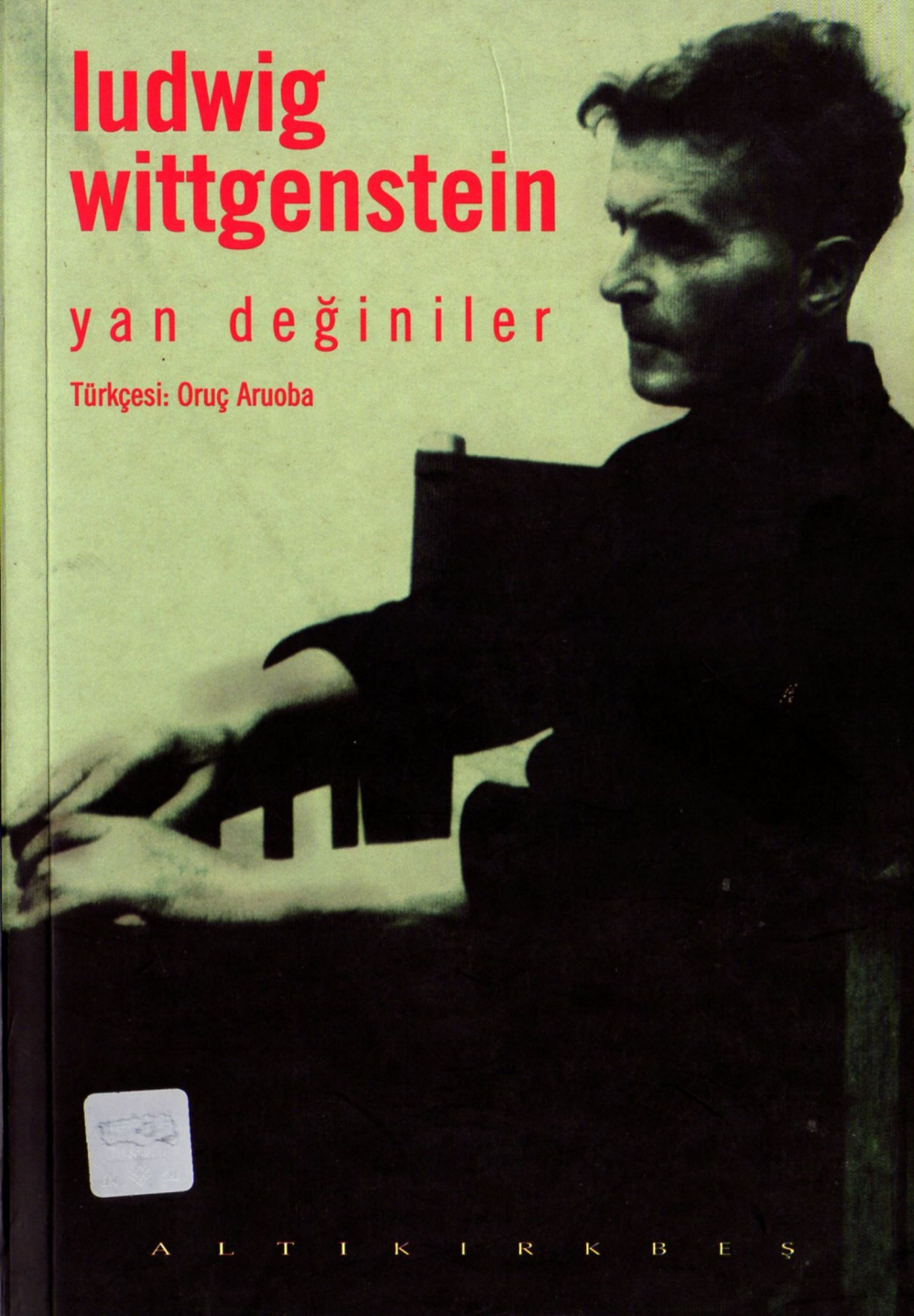
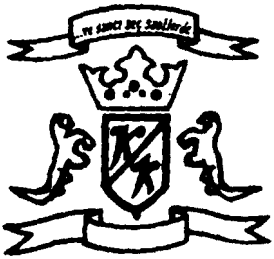
ludwig wittgenstein

yan değiniler

Türkçesi: Oruç Aruoba



ALTIKIRKBEŞ



ALTIKIRKBEŞ YAYIN 78
Ludwig Wittgenstein – Vermischte Bemerkungen, 1977
Türkçesi: Oruç Aruoba
1. baskı: Temmuz – 1999

Yayın Yönetmenleri
Kaan Çaydamlı / Çetin Şan

Yayına Hazırlayan
Çetin Şan

Kitap Tasarımı
2 Tasarım : Mehmet Ulusel /Erol Egemen
Didem Ateş

Dizgi
B.K.

Baskı
Umut Matbaacılık
(0-212) 637 09 34 – 04 11

Bu çevirinin tüm yayın haklarını sahiplendik. Tanıtım alıntıları dışında – makul boyutlarda– izinsiz çoğaltılması ahlak kurallarına ve yasalarımıza göre suç sayılmaktadır. Böyle bir harekete kalkışmak istediğinizde önce bize sorarsanız uygar dünya adına seviniriz.

P.S.: Tüm fotokopi fanzinler, yukardaki açıklamadan bağımsızdırlar. Onlar istedikleri **ALTIKIRKBEŞ** kitabını veya metnini çoğaltabilir, bozup yeniden yaratabilirler. Okurlarımızı yasal dergileri değil "fotokopi fanzinleri" izlemeye çağırıyoruz. Onlar sizi uçurumdan aşağı itecek güce sahiptirler ve uçmayı öğrenmenin zamanı geldi. Yaşasın FOTOKOPİ, Yaşasın KAOS.

ALTIKIRKBEŞ YAYIN
bir Kaybedenler Klübü tribidir.
Yazışma Adresi: P.K. 114 Acıbadem, İstanbul
Konuşma Adresi: (0-222) 221 88 02

Ludwig (Josef Johann) Wittgenstein
(26 Nisan 1889, Viyana – 29 Nisan 1951, Cambridge)

Viyanalı soylu bir ailenin, bir çelik üreticisinin oğlu, çok yetenekli sekiz kardeşin en küçüğüydü. On dört yaşına dek evde eğitildi. Berlin'de iki yıl makine mühendisliği eğitimi aldı. 1908'de İngiltere'de atmosferin üst kesimlerinde uçurtmayla deneyler yaptı, ardından bir uçak motoru üzerine çalışmaya başladı. Manchester Victoria Üniversitesi'nde araştırma öğrencisiyken deneysel bir motor tasarladı, yaptı ve denedi. 1911'de Cambridge'e giderek Bertrand Russell'dan matematiksel mantık dersleri aldı. 1913 yılının büyük bölümünü Russell ile giriştiği uzun tartışmalarla geçirip ardından Norveç'de ıssız bir fiyortun yamacına yaptırdığı kulübede inzivaya çekildi.
I. Dünya Savaşı başlayınca Avusturya ordusuna yazıldı. İtalyanlara tutsak düştü. 1919'da toplum yaşamına dönmesinin ardından babasından miras kalan serveti dağıttı; aşırı sade ve tutumlu bir yaşam biçimini benimsedi. Felsefeye yapacağı katkıları tükettiğini düşünerek Avusturya'nın köylerinde ilkokul öğretmenliği yapmaya başladı. Çok mutsuz olduğu ve sık sık intiharı düşündüğü bir dönemdi. 1925 yılında öğretmenlikten ayrıldı, birkaç ay için bir manastırda bahçıvan yamaklığı yaptı. Kız kardeşlerinden biri için Viyana'da bir köşkün inşaasını üstlendi. Çok yetenekli bir müzikçiydi. Gençliğinde klarnet çalmıştı ve çok zor klasik müzik parçalarını ıslıkla çalabiliyordu.
1929'da Trinity College'de öğretim üyeliği yapmaya başladı. Üniversite yaşamından hoşlanmıyordu. Yemek salonundaki zekice konuşmalardan nefret ettiğinden salona gitmemeye başladı. Akademik felsefe düşüncesine karşı olduğu için, birçok öğrencisini üniversitede felsefe öğretme tasarısından caydırmaya çalıştı.
II. Dünya Savaşı sırasında Cambridge'den ayrılarak gönüllü olarak Londra'daki Guy's Hastanesi'nde hademelik, ardından Kraliyet Victoria Kliniği'nde laboratuvar asistanlığı yaptı. 1944 yılında yeniden Cambridge'de ders vermeye başladı ama bu onu tatmin etmemeye başlayınca, 1947'de istifa ederek İrlanda'ya çekildi. 1950'de kanser olduğunu öğrendi ve yaşamına devam etti.

> Ona göre felsefede çözülecek bir problem, kanıtlanacak bir teorem, sınanacak bir varsayım yoktur.

ludwig wittgenstein

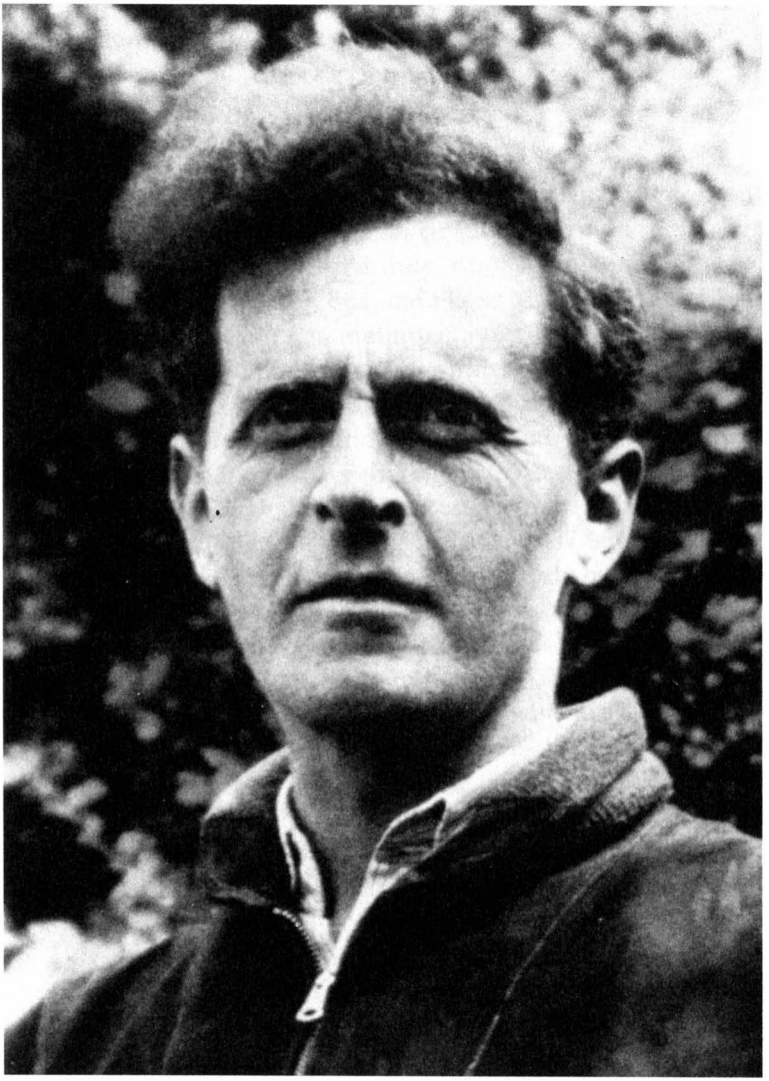
•

yan değiniler

türkçesi: oruç aruoba

altıkırkbeş yayın
istanbul, 1999

"İlkin gezginliğe çıkman gerek; ancak sonra, yurduna dönebilir,
o zaman da ötekileri anlayabilirsin."
1929



Burada çevirilerini sunduğumuz tümceler, Wittgenstein'ın 1929'tan 1951'e (ölümüne) dek, çeşitli yazılarında (defterlerinde, elyazmalarında, metinlerinde, v.b.) 'sayfa-kenarı'na yazdığı düşüncelerdir. Birçok durumda kendisi, bu 'değini'leri o anda üzerinde çalıştığı ana metinden ayırmış. Bunları, Wittgenstein'ın 'kağıtları'nın 'yönetici'lerinden Georg Henrik von Wright, Heikki Nyman'ın işbirliğiyle ilk kez 1977'de yayımlamıştır. Yayımcıların derlemeye taktıkları ad, "çeşitli/karma değiniler" gibi bir anlama geliyor. Biz, Wittgenstein'a özgü bir kavram olan "değini"yi (Bemerkung; remark) tutarak, bir de, içinde bulundukları metin bağlamlarını düşünerek, "yan" sıfatını yeğledik – Türkçe duygumuz elverseydi, bunlara 'marjinal römarklar' demek ister miydik, bilemiyoruz . . .

Bu değinilerin içeriklerine bakınca, belirli bir konu çercevesi görülebilir: Yaratı işiyle uğraşmanın/uğraşanların sorunları, gibi birşey. Bu çerçevede Wittgenstein, başta kendi çok ilgili (ve bilgili; kimilerine göre çok yetenekli) olduğu musikinin yanı sıra, sanatların hemen her dalı, şiir, v.b. üzerine değinide bulunur. Bu arada birçok sanatçı da değini konusu olur. Bu 'nesneli' değiniler dışında önemlice bir bölüm, filozofun kendi kendisiyle hesaplaşması, daha çok da kendisini suçlaması niteliğindedir. Bu, haksızlığın kıyısında gezen kendi kendini kargışlama eğilimi, Wittgenstein'ın kendi kendine karşı sert olma tutumuyla ilgilidir. (Örneğin 9. değini, filozofun kendisi için sık sık kullandığı bilinen bir aşağılamadır.)

Buradaki seçmede daha çok 'genel' konulardaki; ve, Türkçe'ye iyi oturabilen tümceler yeğlenmiştir – ama, önemli bir düşünceyi aktarmak için (kimi zaman) Türkçe'yi zorlamaktan da kaçınılmamıştır. Değinilerin sıra numaraları aslında yoktur; ancak bunlar konurken kronolojik sıra büyük çapta gözetilmiştir. Sayfa altlarındaki 'Notlar'da, değinilerin yazılış yılı; kullanılan yayımda bulundukları sayfa ve bazı kısa açıklamalar, bu numaralara göre, verilmektedir.

oruç aruoba

yan değiniler

1.

Ein neues Wort ist wie ein frischer Same, der in den Boden der Diskussion geworfen wird.

2.

Mit dem vollen philosophischen Rucksack kann ich nur langsam den Berg der Mathematik steigen.

3.

Wenn etwas gut ist, so ist es auch göttlich. Damit ist seltsamerweise meine Ethik zasammengefaßt.

Nur das übernatürliche kann das Übernatürliche ausdrücken.

4.

Man kann die Menschen nicht zum Guten führen; man kann sie nur irgendwohin führen. Das Gute liegt außerhalb des Tatsachenraums.

1.

Yeni bir sözcük, tartışma toprağına atılmış taze bir tohum gibidir.

2.

Dolu felsefe sırt-çantasıyla matematik dağına ancak ağır ağır tırmanabiliyorum.

3.

Bir şey iyi ise, kutsaldır da. Bu, garip bir biçimde, benim etik görüşümü özetliyor.

Doğaüstünü ancak doğaüstü olan dilegetirebilir.

4.

İnsanlar iyiye doğru götürülemezler; ancak şuraya-buraya götürülebilirler. İyi, olgu uzamının dışında yatar.

Notlar:

*) Kullanılan yayım: Ludwig Wittgenstein, *Vermischte Bemerkungen*, Basil Blackwell, Oxford, 1977. ed.: Georg Henrik von Wright ve Heikki Nyman.

1. – 1929, 12.

2. – 1929, 13.

3. – 1929. 15.
"kutsal" : **göttlich** : "tanrısal".

4. – 1929, 15.

5.

Zum Staunen muß der Mensch – und vielleicht Völker – aufwachen. Die Wissenschaft ist ein Mittel um ihn wieder einzuschlæfern.

6.

Wer seiner Zeit nur voraus ist, den holt sie einmal ein.

7.

Das Talent ist ein Quell, woraus immer wieder neues Wasser fließt. Aber diese Quelle wird wertlos, wenn sie nicht in rechter Weise benutzt wird.

8.

Die Lösung philosophischer Probleme verglichen mit dem Geschenk im Mærchen, das im Zauberscloß zauberisch erscheint und wenn man es draußen beim Tag betrachtet, nichts ist, als ein gewöhnliches Stück Eisen (oder dergleichen).

5.

İnsanın – belki de halkların – hayret duymaya uyanmaları gerekir. Bilim, onları yeniden uyutmanın aracıdır.

6.

Kendi zamanından önce olmakla yetineni, gün gelir, yakalar zamanı.

7.

Yetenek taze suların sürekli çağladığı bir kaynaktır. Ama bu kaynaktan doğru biçimde yararlanılmazsa, değersizleşir.

8.

Felsefe sorunlarının çözümü, masaldaki armağana benzer: büyülü şatoda büyülü birşey gibi görünür, oysa dışarıda, günışığında bakıldığında, sıradan bir demir parçasından başka bir şey değildir.

5. – 1930, 19.

6. – 1930, 25

7.– 1931, 28.

8.– 1931, 30.

9.

Es ist beschæmend, sich als leerer Schlauch zeigen zu müssen, der nur vom Geist aufgeblasen wird.

10.

Der Denker gleicht sehr dem Zeichner, der alle Zusammenhænge nachzeichnen will.

11.

Was Du geleistet hast, kann Andern nicht mehr bedeuten als Dir selbst.

Soviel als es Dich gekostet hat, soviel werden sie zahlen.

12.

Die Werke der großen Meister sind Sonnen, die um uns her auf- und untergehen. So wird die Zeit für jedes große Werk wiederkommen, das jetzt untergegangen ist.

9.

Yalnızca tinle üflenmiş boş bir balon gibi ortalıkta gezinmek zorunda olmak utanç verici bir şey.

10.

Düşünür, bütün ayrıntıları çizmeye çalışan ressama çok benzer.

11.

Başardığın, başkalarına, senin için ifade ettiğinden daha fazla birşey ifade edemez.

Sana neye mâl olmuşsa, onlar da o kadar ödeyecekler.

12.

Büyük ustaların yapıtları, çevremizde doğup batan güneşlerdir. Şimdi batmış duran her bir büyük yapıtın zamanı yeniden gelecektir.

9.– 1931, 29.

10. – 1931, 30.

11. – 1931, 32.

12.– 1931, 37.

13.

Der Gedanke ist schon vermüdelt und læßt sich nicht gebrauchen. (Eine ænliche Bemerkung hörte ich einmal von Labor, musikalische Gedanken betreffend.) Wie Silberpapier, das einmal verknittert ist, sich nie mehr ganz glætten læßt. Fast alle meine Gedanken sind etwas verknittert.

14.

Ich denke tatsæchlich mit der Feder, denn mein Kopf weiß oft nichts von dem, was meine Hand schreibt.

15.

Die Philosophen sind oft wie kleine Kinder, die zuerst mit ihrem Bleistift beliebige Striche auf ein Papier kritzeln und dann den Erwachsenen fragen "was ist das?" – Das ging so zu: Der Erwachsene hatte dem Kind öfters etwas vorgezeichnet und gesagt: "das ist ein Mann", "das ist ein Haus", usw. Und nun macht das Kind auch Striche und fragt: was ist nun *das*?

13.

Düşünce daha şimdiden bitkinleşmiş, işe yaramaz halde. (Buna benzer bir sözü bir zamanlar Labor'dan işitmiştim, musiki düşünceleri üzerine.) Bir kez buruşturulunca bir daha hiç tam olarak düzgünleştirilemeyen yaldız kağıdı gibi. Benim neredeyse bütün düşüncelerim biraz buruşuktur.

14.

Aslında kalemimle düşünüyorum ben, çünkü kafam, elimin ne yazacağını çoğunlukla hiç bilmiyor.

15.

Filozoflar, çoğunlukla, bir kağıda kurşunkalemleriyle gelişigüzel çizgiler çiziktirip, yetişkinlere "bu nedir?" diye soran çocuklara benzerler. – İş şöyle olur: Yetişkin, sık sık, birşeyler çizip, çocuğa, "bu bir adam", "bu bir ev", v.b. demiştir. Eh, şimdi de çocuk çizer çizgileri, sorar: "Peki, *bu* ne?"

13.– 1931, 39.

Josef Labor: (1842 – 1924) Bohemyalı besteci ve orgcu, yoğun musikişinaslığıyla tanınan Wittgenstein ailesinin yakın dostu.

14.– 1931, 39.

15.– 1931, 39.

16.

Wer heute Philosophie lehrt, gibt dem Andern Speisen, nicht, weil sie ihm schmecken, sondern um seinen Geschmack zu ændern.

17.

Die Freude an meinen Gedanken ist die Freude an meinem eigenen seltsamen Leben. Ist das Lebensfreude?

18.

Spiele nicht mit den Tiefen des Andern!

19.

Das Gesicht is die Seele des Körpers.

20.

In der Kunst ist es schwer etwas zu sagen, was so gut ist wie: nichts zu sagen.

16.

Bugün felsefe öğreten, başkasına sunduğu yiyeceği, ona, ağzının tadına uygundur diye değil, ağzının tadını değiştirmek için verir.

17.

Düşüncelerimden duyduğum sevinç, kendi garip yaşamımdan duyduğum sevinç ile aynı. Yaşama sevinci bu mu acaba?

18.

Başkasının derinlikleriyle oynama!

19.

Yüz bedenin ruhudur.

20.

Sanatta şundan daha iyi bir şey söylemek zor: Hiçbirşey.

16.– 1931, 41.

17.– 1931, 49.

18.– ~ 1932-34, 50.

19.– ~ 1932-34, 50.

20.– ~ 1932-34, 50.

hiçbirşey [söylemek]: Türkçe açısından 'söylememek' de olabilirdi; ama bağlam (sanatta hiçbirşey söylememenin de ancak birşeyler söyleyerek yapılabileceği) olumluyu yeğletiyor.

21.

Ich glaube meine Stellung zur Philosophie dadurch zusammengefast zu haben, indem ich sagte: Philosophie dürfte man eigentlich nur *dichten*. Daraus muß sich, scheint mir, ergeben, wie weit mein Denken der Gegenwart, Zukunft, oder der Vergangenheit angehört.

22.

Wenn man in der Logik einen Trick anwendet, wen kann man tricken, außer sich selbst?

23.

Wenn du ein Opfer bringst und dann darauf eitel bist, so wirst du mit samt deinem Opfer verdammt.

24.

Das *Gebæude Deines Stolzes* ist abzutragen. Und das gibt furchtbare Arbeit.

21.

Şöyle söylemekle sanıyorum, felsefeyle ilgili tutumumu özetlemiş oluyorum: Felsefenin aslında *şiir olarak kurulması* gerekir. Buradan da, bana öyle geliyor ki, düşüncemin ne denli şimdiye, geleceğe ya da geçmişe ait olduğu çıkar. Çünkü böylelikle, yapabilmek istediğini tam yapamayan biri olduğumu itiraf ediyorum.

22.

Kişi mantıkta bir dümen çevirse, kendinden başka kimi aldatabilir ki?

23.

Bir özveride bulunup, sonra da bununla övünürsen, bütün özverinle birlikte lanetlenirsin.

24.

İş, *senin gurur binanı* yıkmakta. Korkunç bir uğraş gerektiriyor bu da.

21.– 1933-34, 53.

Şiir olarak kurmak: dichten. Birçok başka dilde olduğu gibi, Türkçe'de de tam karşılığı olmayan bir fiil: Şiirlemek (?!)

22.– 1933-34, 53.

23.– 1937, 55.

24.– 1937, 55.

25.

In einem Tag kann man die Schrecken der Hölle erleben; es ist reichlich genug Zeit dazu.

26.

Die Lösung des Problems, das Du im Leben siehst, ist eine Art zu leben, die das Problemhafte zum Verschwinden bringt.

Daß das Leben problematisch ist, heißt, daß Dein Leben nicht in die Form des Lebens paßt. Du mußt dann Dein Leben verændern, und paßt es in die Form, dann verschwindet das Problematische.

Aber haben wir nicht das Gefühl, daß der, welcher nicht darin ein Problem sieht, für etwas Wichtiges, ja das Wichtigste, blind ist? Möchte ich nicht sagen, der lebe so dahin – eben blind, gleichsam wie ein Maulwurf, und wenn er bloß sehen könnte, sa sæhe er das Problem?

Oder soll ich nicht sagen: daß, wer richtig lebt, das Problem nicht als *Traurigkeit*, also doch nicht problematisch, empfindet, sondern vielmehr als eine Freude; also gleichsam als einen lichten Æther um sein Leben, nicht als einen fraglichen Hintergrund.

27.

Auch Gedanken fallen manchmal unreif vom Baum.

25.

Cehennem dehşeti tek bir günde yaşanabilir; bu kadar zaman bol bol yeter bunun için.

26.

Yaşamda gördüğün sorunun çözümü, sorunsal olanı yok eden bir yaşama türüdür.

Yaşamın sorunsal olması, yaşamının, biçimine uymaması demektir. Öyleyse, yaşamını değiştirmelisin; yaşamın biçimine uyduğunda, sorunsal olan da yok olacaktır.

Ama burada bir sorun bulunduğunu görmeyen, önemli birşeye, hatta en önemli şeye körmüş gibi gelmez mi bize? Böyle birinin, öylesine, kör yaşadığını, sanki bir köstebek gibi yaşadığını, ve bir görebilse, sorunu görebileceğini söylemek istemiyor muyum?

Yoksa, şöyle dememeli miyim: Doğru yaşayan, sorunu bir *iiziintii* kaynağı olarak, yani sorunsal bir şey olarak değil, daha çok bir neşe kaynağı olarak duyar – sanki yaşamını çevreleyen uçucu bir hava olarak; yanıt bekleyen bir arkaplan olarak değil.

27.

Düşünceler de bazen olgunlaşmadan düşer ağaçtan.

25.– 1937, 55.

26.– 1937, 58.

Uçucu bir hava: Aether. (esîr) Havanın bile olmadığı yerlerde, boşluğu doldurduğu düşünülen gazımsı / sıvımsı 'madde'.

27.– 1937, 58.

28.

Auch im Denken gibt es eine Zeit des Pflügens und eine Zeit der Ernte.

29.

Gnadenwahl: So darf man nur schreiben unter den fürchterlichsten Leiden – und dann heißt es etwas ganz anderes. Aber darum darf dies auch niemand als Wahrheit zitieren, es sei denn, er selbst sage es unter Qualen. – Es ist eben keine Theorie. – Oder auch: Ist dies Wahrheit, so ist es nicht die, die damit auf den ersten Blick ausgesprochen zu sein scheint. Eher als eine Theorie, ist es ein Seufzer, oder ein Schrei.

30.

Es ist unmöglich wahrer über sich selbst zu schreiben, als man *ist*. Das ist der Unterschied zwischen dem Schreiben über sich und über æußere Gegenstænde. Über sich schreibt man, so hoch man ist. Da steht man nicht auf Stelzen oder auf einer Leiter, sondern auf den bloßen Füßen.

28.

Düşünmede de bir sürme zamanı vardır, bir de hasat zamanı.

29.

Alnıyazılmışlık: Öyleyse, kişi yalnızca en korkunç acılar içindeyken yazmalı – o zaman bambaşka bir anlamı olur yazdıklarının. Ama, bu yüzden, bu yazılanı da kimse bir doğrudur diye alıntılayamamalı; meğer ki bunu söylerken kendisi de acı çekiyor ola. – Bir kuram değildir ki bu. – Ya da: bir doğruysa, söylendiğinde, hemen ilkağızda dilegetiriliyormuş gibi görünen doğru değildir. Bir kuramdan çok, bir iççekiştir, ya da bir haykırış.

30.

Kişinin kendi üzerine, kendi *olduğundan* daha doğru birşey yazması olanaksız. Kendi üzerine yazmak ile dış nesneler üzerine yazmak arasındaki fark da burada. Kişi kendi üzerine ancak kendi boyu kadar yazabilir. Kişi burada cambaz bacakları üstünde, ya da merdivene tırmanmış değildir; kendi çıplak ayakları üstündedir.

28.– 1937, 59.

29.– 1937, 63.

Alnıyazılmışlık: Gnadenwahl. Sözcük anlamıyla "lütuf-seçimi" demek olan deyim, "takdir-i ilahi"ye yakın bir kavram niteler.

30.– 1938, 71.

31.

Nichts ist so schwer, als sich nicht betrügen.

32.

Longfellow:

In the elder days of art,
Builders wrought with greatest care
Each minute and unseen part,
For the gods are everywhere

(Könnte mir als ein Motto dienen.)

33.

Im Rennen der Philosophie gewinnt, wer am langsamsten laufen kann. Oder: der, der das Ziel zuletzt erreicht.

34.

Das Maß des Genies ist der Charakter,– wenn auch der Charakter an sich *nicht* das Genie ausmacht. Genie ist nicht 'Talent *und* Charakter', sondern Charakter, der sich in der Form eines speziellen Talents kundgibt. Wie ein Mensch aus Mut einem ins Wasser nachspringt, so schreibt ein anderer aus Mut eine Symphonie. (Dies ist ein schwaches Beispiel.)

31.
Kendini aldatmamaktan daha zor birşey yok.

32.
Longfellow:
Sanatın eski günlerinde
İşlerdi yapıcılar özenle
Her küçük, görünmez köşeyi
Çünkü tanrılar heryerde.

(Bana motto olabilirdi.)

33.
Felsefe koşusunda en yavaş koşabilen kazanır. Ya da: bitişe en son varan.

34.
Dehanın ölçüsü kişiliktir – kişilik, tek başına, dehayı oluştur*masa* bile. Deha, 'yetenek *ile* kişilik' değil, özel bir yetenek biçiminde dilegelen kişiliktir. Nasıl bir insan birini kurtarmak için suya atlarken, bunu yüreklilikten yaparsa, bir başkası da, yüreklilikten, bir senfoni yazar. (Bu zayıf bir örnek.)

31.– 1937, 70.

32.– 1938, 71.
Henry Wadsworth Longfellow. (1807-1882) ABD'li şair.
Motto: Kitapların başına konan, genellikle başkalarından alıntı özdeyiş, yoğun söz. Wittgenstein bu metin ögesine meraklıydı.

33.– 1938, 71

34.– 1939-40, 72-73.

35.

Das Genie hat nicht mehr Licht als ein andrer, rechtschaffener Mensch – aber es sammelt dies Licht durch eine bestimmte Art von Linse in einen Brennpunkt.

36.

Ich sitze auf dem Leben, wie der schlechte Reiter auf dem Roß. Ich verdanke es nur der Gutmütigkeit des Pferdes, daß ich jetzt gerade nicht abgeworfen werde.

37.

Die Menschen heute glauben, die Wissenschaftler seien da, sie zu belehren, die Dichter und Musiker etc., sie zu erfreuen. *Daß diese sie etwas zu lehren haben*; kommt ihnen nicht in den Sinn.

38.

Das Verführerische der kausalen Betrachtungsweise ist, daß sie einen dazu führt, zu sagen: "Natürlich, – so mußte es geschehen." Wæhrend man denken sollte: *so* und auf viele andere Weise, kann es geschehen sein.

35.

Dehanın ışığı, başka, doğru-düzgün bir insanınkinden daha çok değildir – ama deha, bu ışığı belli türden bir mercekle yakıcı bir noktada toplar.

36.

Yaşamın üstünde, beygir üstündeki kötü binici gibi oturuyorum. Hemen şimdi yere çalınmamamı da yalnızca atın iyi huyluluğuna borçluyorum.

37.

İnsanlar, bugün, bilim adamlarının kendilerine birşeyler öğretmek için; şairlerin, müzisyenlerin, v.b. ise hoşça vakit geçirtmek için varolduklarını sanıyorlar. *Berikilerin kendilerine öğretecek birşeyleri olduğu* akıllarına hiç gelmiyor.

38.

Nedensel bakış biçiminin baştançıkarıcılığı, kişiyi, "tabii ya – bu böyle olup-bitmiş olmalı" demeğe götürmesindedir. Oysa kişi şöyle düşünebilmeliydi: bu, *böyle*, ve başka birçok farklı biçimde de olup-bitebilirdi.

35.– 1939-40, 73.

36.– 1939-40, 74.

37.– 1939-40, 75.

38.– 1940, 76.

39.

Eine meiner wichtigsten Methoden ist es, mir den historischen Gang der Entwicklung unsrer Gedanken anders vorzustellen, als er in Wirklichkeit war. Tut man das, so zeigt uns das Problem eine ganz neue Seite.

40.

Man könnte sagen: "Genie ist *Mut im Talent*."

41.

Trachte geliebt und nicht-bewundert zu werden.

42.

Man muß manchmal einen Ausdruck aus der Sprache herausziehen, ihn zum Reinigen geben,– und kann ihm dann wieder in den Verkehr einführen.

43.

Wie schwer fællt mir zu sehen, was *vor meinen Augen liegt*!

39.

En önemli yöntemlerimden biri, düşüncelerimizin gelişmesinin tarihsel yürüyüşünü, gerçekte olduğundan başka biçimde tasarımlamaktır. Bu yapılınca, sorun yepyeni bir yanıyla görünür.

40.

Şöyle denebilirdi: "Deha, *yetenekte yürekliliktir.*"

41.

Sevilmeye; hayran olunmamaya çalış.

42.

Bazen bir dilegetiriş dilden çıkarılıp temizleyiciye gönderilmeli – ancak bundan sonra yeniden dolaşıma sokulabilir.

43.

Nasıl da zor oluyor *gözümün önünde durarı* görmek!

39.– 1940, 77.

40.– 1940, 79.

41.– 1940, 79.

42.– 1940, 79.

43.– 1940, 79.

44.

Du kannst nicht die Lüge nicht aufgeben wollen, und die Wahrheit sagen.

45.

Du mußt Neues sagen und doch lauter Altes.

Du mußt allerdings nur Altes sagen – aber *doch* etwas Neues!

Die verschiedenen 'Auffassungen' müssen verschiedenen Anwendungen entsprechen.

Auch der Dichter muß sich immer fragen: 'ist denn, was ich schreibe, wirklich wahr?' – was nicht heißen muß: 'geschieht es so in Wirklichkeit?'

Du mußt freilich Altes herbeitragen. Aber zu einem *Bau*.–

46.

Fordere nicht zuviel, und fürchte nicht, daß Deine gerechte Forderung ins nichts zerrinen wird.

47.

Die Sprache der Philosophen ist schon eine gleichsam durch zu enge Schuhe deformierte.

44.

Yalandan vazgeçmeyi istemeden, doğruyu söyleyemezsin.

45.

Yeniyi söylemelisin ve yine de hep eskiyi.

Hep yalnızca eskiyi söylemelisin – ama *yine de* yeni birşey!

Çeşitli 'yorumlar', çeşitli uygulamaları karşılamalı.

Şair de hep sormalı kendine: "yazdığım gerçekten doğru mu peki?" diye – bu da şu demek değil: "gerçeklikte böyle mi olur?".

Eskiyi getirmek olmalı katkın tabii ki. Ama bir *yapıya*. –

46.

Çok şey isteme; haklı bir isteğinin boşa çıkacağından da korkma.

47.

Filozofların dili, sanki çok dar pabuçların biçimsizleştirdiği bir dildir.

44.– 1940, 79.

45.– 1941, 81.

46.– 1941, 82.

47.– 1941, 83.

48.

Du kannst den Keim nicht aus dem Boden ziehen. Du kannst ihm nur Wærme und Feuchtigkeit und Licht geben und dann muß er wachsen. (Nur mit Vorsicht darfst Du ihn selbst *berühren*.)

49.

Wenn Du die Liebe eines Menschen *hast*, so kannst Du sie mit keinem Opfer überzahlen; aber jedes Opfer ist zu groß, um Dir sie zu *erkaufen*.

50.

Was hübsch ist, kann nicht schön sein.–

51.

Ein Mensch ist in einem Zimmer *gefangen*, wenn die Tür unversperrt ist, sich nach innen öffnet; er aber nicht auf die Idee kommt zu *ziehen*, statt gegen sie zu drücken.

48.

Tohumu topraktan çekip alamazsın. Yapabileceğin, yalnızca, ona ısı, nem, ışık sağlamaktır; kendi kendine yetişmek zorundadır. (Sen kendin bile ancak çok dikkatle *dokunmalısın* ona.)

49.

Bir insanın sevgisini *kazanmışsan*, bunun karşılığını, hangi özveride bulunursan bulun, fazla ödemiş olmazsın; ama o sevgiyi *satın almak* için her özveri fazladır.

50.

Hoş olan, güzel olamaz. –

51.

Bir insan kilitli olmayan, ama içeriye doğru açılan bir kapıyı boyuna itiyor, *çekmek* aklına gelmiyorsa, odada *hapistir*.

48.– 1942, 85.

49.– 1942, 84.
Özveri: Opfer: 'kendini kurban / feda' etmeye yakın bir anlamda.

50.– 1942, 85.

51.– 1942, 85.

52.

Wir kæmpfen jetzt gegen eine Richtung. Aber diese Richtung wird sterben, durch andere Richtungen verdrængt, dann wird man unsere Argumentation gegen sie nicht mehr verstehen; nicht begreifen, warum man all das hat sagen müssen.

53.

Was Du für ein Geschenk hæltst, ist ein Problem, das Du lösen sollst.

54.

Genie ist das, was uns das Talent des Meisters vergessen macht.

Genie ist das, was uns das Geschick vergessen macht.

Wo das Genie dünn ist, kann das Geschick durchschauen. (Meistersinger Vorspiel.)

Genie ist das, was macht, daß wir das Talent des Meisters nicht sehen können.

Nur wo das Genie dünn ist, kann man das Talent sehen.

55.

Friede in den Gedanken. Das ist das ersehnte Ziel dessen, der philosophiert.

52.

Bugün bir yönelimle savaşıyoruz. Ama bu yönelim ölecek birgün, başka yönelimlerce bir kenara itilecek, o zaman bizim ona karşı çıkışımız da anlaşılır olmaktan çıkacak; bütün bunların niçin söylenmek zorunda kalındığı kavranılamayacak.

53.

Armağan saydığın şey, çözmen gereken bir sorundur.

54.

Deha, bize ustanın yeteneğini unutturan şeydir.

Deha, bize beceriyi unutturan şeydir.

Deha, ince olduğu zaman, altından beceri görülebilir. (*Usta Şarkıcılar* uvertürü.)

Deha, ustanın yeteneğini göremememizi sağlayan şeydir.

Ancak dehanın inceldiği yerde, yetenek görünebilir.

55.

Düşünce barışı. Bu, felsefe yapanın özlemini çektiği erektir.

52.– 1942, 86.

53.– 1943, 87.

54.– 1943, 87.

Usta Şarkıcılar: Wagner'in *Nürnbergli Usta Şarkıcılar* operası.

55.– 1944, 87.

Barış: Friede: 'huzur'la da karşılanabilirdi.

56.

Der Philosoph ist der, der in sich viele Krankheiten des Verstandes heilen muß, ehe er zu den Notionen des gesunden Menschenverstandes kommen kann.

Wenn wir im Leben vom Tod umgeben sind, so auch in der Gesundheit des Verstands vom Wahnsinn.

57.

Ob es eine unerfüllte Sehnsucht ist, die einen Menschen wahnsinnig macht? (Ich dachte an Schumann, aber auch an mich.)

58.

Revolutionær wird der sein, der sich selbst revolutionieren kann.

56.

Filozof, sağlıklı insan anlığının kavramlarına ulaşmadan önce, birçok anlık hastalığını benliğinde iyileştirmek zorunda olan kişidir.

Nasıl yaşamın içindeyken ölümle çevriliysek, anlığın sağlığı içindeyken de çılgınlıkla çevriliyiz.

57.

Acaba, insanı çıldırtan, yerine gelmeyen bir özlem mi? (Schumann'ı düşündüm, ama kendimi de.)

58.

Ancak kendinde devrim yapabilen devrimci olabilir.

56.– 1944, 88.
Bu değini akla Nietzsche'yi ve ondan da önce Luther'i getiriyor:
Luther'in bestelediği bir kilise şarkısının, muhtemelen Notker Balbulus'a ait sözleri şöyle: *Mitten wir im Leben sind mit dem Tod umfangen.* (Ortasında biz yaşamın çevriliyiz ölümle.)
Nietzsche de 'yaşamın ortası'na (35 yaşına) bir ay kala, 11 Eylül 1879'da, Peter Gast'a yazdığı mektupta şöyle diyor:
"Şimdi, yaşamın ortasında, öylesine 'ölümle çevrili'yim ki, her an çekip alabilir beni . . ."

57.– 1941-44, 89.
Robert Schumann (1810 – 1856). Alman besteci; çıldırarak kendisini Ren nehrine atmış, son yıllarını akıl hastanelerinde geçirmiştir.
Wittgenstein'ı yakından tanıyanlar sürekli bir çıldırma ve intihar etme beklentisiyle yaşadığını anlatırlar.

58.– 1944, 89.

59.

Worte sind Taten.

60.

Nur ein sehr unglücklicher Mensch hat das Recht einen Andern zu bedauern.

61.

Der Gedanke, der sich an's Licht arbeitet.

62.

Die Schwierigkeit *tief* fassen, ist das Schwere.

Denn seicht gefaßt, bleibt sie eben die Schwierigkeit. Sie ist mit der Wurzel auszureißen; und das heißt, man muß auf neue Art anfangen, über diese Dinge zu denken . . .

63.

Menschen sind in vorigen Zeiten ins Kloster gegangen. Waren das etwa dumme, oder stumpfe Menschen? – Nun, wenn solche Leute solche Mittel ergriffen haben, um weiter leben zu können, kann das Problem nicht leicht sein!

59.

Sözcükler eylemlerdir.

60.

Ancak çok mutsuz bir insanın başka bir insan için üzülmeye hakkı vardır.

61.

Işığa doğru çabalayan düşünce.

62.

Zor olan, zorluğu *derinliğinden* kavramaktır.

Çünkü sığlığından kavranınca, işte, zorluk olarak kalır. Kökleriyle sökülüp çıkarılması gerekir; bu da şu demek: bu şeyler üzerine yeni bir biçimde düşünmeye başlamak gerek . . .

63.

Eski zamanlarda manastırlara kapanan insanlar vardı. Bunlar öyle budala, ya da güdük insanlar mıydı? – İmdi, böyle insanlar yaşamlarını sürdürebilmek için böylesi yollara başvurmak zorunda kalmışlarsa, sorun herhalde hafif bir sorun olamazdı!

59.– 1945, 90.

60.– 1945, 90.

61.– 1946, 92.

62.– 1946, 93.

63.– 1946, 95.

Wittgenstein bir süre bir manastırda bahçıvan olarak çalışmış ve manastıra kapanmayı ciddi olarak düşünmüştür.

64.

"Eine ganze Welt des Schmerzen liegt in diesen Worten." Wie *kann* sie in ihnen liegen? – Sie hængt mit ihnen zusammen. Die Worte sind wie die Eichel, aus der ein *Eichbaum* wachsen kann.

64.

"Bu sözcüklerde kocaman bir acılar dünyası yatıyor." Nasıl *olabilir* ki bu? – Bu dünyayla bağları var. Bu sözcükler, içinden meşe ağacının çıkıp büyüyebileceği palamut gibiler.

64.– 1946, 100.

Wittgenstein ilk başyapıtı *Tractactus logico-philosophicus*'u yazmaktayken, dostu Engelmann, ona Uhland'ın bir şiirini gönderir. Şiirin olanaklı bir çevirisi şöyle:

KONT EBERHARD'IN AKDİKENİ

Bart'lı Kont Eberhard
Württemberg ülkesinden,
Çıktı kutsal yolculuğa
Filistin'in kıyısına.

Orada bir gün geçerken
Bir taze ormandan;
Kesti aldı yeşil bir dal
Bir akdikenden.

Özenle taktı onu
Demir miğferine;
Taşıdı savaş boyu
Ve denizden öteye.

Ve yurduna döndüğünde
Dikti toprağa onu,
Uyandırırken ılık bahar
Birçok tohumu.

Kont, sadık ve iyi,
Gitti onu her yıl görmeye,
Mutlanırdı hep yüreği
Öylesine gelişiyor diye.

Efendi yaşlanmıştı artık, yorgundu,
Bir ağaç olup çıkmıştı küçük fidancık,
Sık sık gider altına otururdu
İhtiyar, derin düşlere dalarak.

Kubbesi, yüksek ve geniş,
Anımsatırdı hışırtısıyla yumuşak
Ona o eski zamanları
Ve o ülkeyi, uzak mı uzak.

Bu şiir üzerine Wittgenstein dostuna şöyle yazar (9.4.17): – "Uhland'ın şiiri gerçekten muhteşem. Şöyle: Kişi dilegelmeyeni dilegetirmeye çalışmayınca, *hiçbir-şey* yitirilmiş olmaz. Tersine, dilegelmeyen – dilegelmemiş biçimiyle – dilegetirilenin içinde kapsanır, korunur!"
Tractactus'un son tümcesi şudur:
– "Üzerine konuşulamayan konusunda susmalı."

65.

Man könnte Gedanken Preise anheften. Manche kosten viel, manche wenig. Und womit zahlt man für Gedanken? Ich glaube: mit Mut.

66.

Scheue Dich *ja* nicht davor, Unsinn zu reden! Nur mußt Du auf Deinen Unsinn lauschen.

67.

Manchmal kann ein Satz nur verstanden werden, wenn man ihn im *richtigen Tempo* liest. Meine Sætze sind alle *langsam* zu lesen.

68.

Die Falten meines Herzens wollen immer zusammenkleben, und um es zu öffnen müßte ich sie immer wieder auseinanderreißen.

69.

Im Gefolge jeder Idee, die viel kostet, kommen eine Menge billiger; darunter auch einige, die nützlich sind.

65.

Düşüncelere fiyat biçilebilirdi. Bazıları pahalı, bazıları ucuz. Ya peki neyle ödenir düşüncelerin fiyatları? Sanıyorum: yüreklilikle.

66.

Saçmalamaktan *da* korkma! Yalnız, saçmalamalarına kulak kabartmalısın.

67.

Çoğu zaman, bir tümce ancak *doğru tempoyla* okununca anlaşılabilir. Benim tümcelerim hep *yavaş* okunmak içindir.

68.

Yüreğimin büklümleri hep biribirine yapışmaya çalışırlar; ben de yüreğimi açmak için büklümleri hep yeniden çekip koparmak zorunda kalırım.

69.

Pahalıya mâl olan her fikrin peşinden, bir sürü ucuzu gelir; ama bu arada kimi yararlısı da.

65.– 1946, 101.

66.– 1947, 108.

67.– 1947, 110.

68.– 1947, 110.

69.– 1947, 112.

70.

Manchmal sieht man Ideen, wie der Astronom von uns aus weit entlegenen Sternenwelten. (Oder es scheint doch so.)

71.

Wenn einer nicht lügt, ist er originell genug.

72.

Das Buch ist voller Leben – nicht wie ein Mensch, sondern wie ein Ameishaufen.

73.

Man vergißt immer wieder, auf den Grund zu gehen.
Man setzt die Fragezeichen nicht *tief* genug.

74.

Die Wehen bei der Geburt neuer Begriffe.

70.

Kişi bazen fikirleri, gökbilimcinin bizden çok uzaktaki yıldız dünyalarını gördüğü gibi görür. (Ya da öyleymiş gibi görünür kişiye.)

71.

Kişi yalan söylemiyorsa, yeterince özgündür.

72.

Kitap, yaşamla doludur – bir insan gibi değil, bir karınca yuvası gibi.

73.

Temele gitmek unutuluyor hep.
Soru imi yeterince *derine* konmuyor.

74.

Yeni kavramların doğum sancıları.

70.– 1947, 112.

71.– 1947, 115.

72.– 1947, 119.

73.– 1947, 119.

74.– 1947, 119.

75.

Interessiere Dich nicht für das, was, vermeintlich, Du allein faßt!

76.

Der Kreis meiner Gedanken ist wahrscheinlich viel enger, als ich ahne.

77.

Die Gedanken steigen, langsam, wie Blasen an die Oberflæche. (Manchmal ist es, als sæhe man einen Gedanken, eine Idee, als undeutlicher Punkt fern am Horizont; und dann kommt er oft mit überraschender Geschwindigkeit næher.)

78.

Wer zu viel weiß, für den ist es schwer nicht zu lügen.

79.

Einmal wird vielleicht aus dieser Zivilisation eine Kultur entspringen.

Dann wird es eine wirkliche Geschichte der Erfindungen des 18., 19. und 20. Jahrhunderts geben, die voll von tiefem Interesse sein wird.

75.

Sözümona yalnızca kendi kavradığın şeylerle ilgilenme!

76.

Düşüncelerimin çeperi, muhtemelen, sandığımdan çok daha dar.

77.

Düşünceler, yüzeye çıkan hava kabarcıkları gibi yavaş yavaş çıkarlar yukarıya. (Bazen öyle olur ki, kişi, bir düşünceyi, bir fikri, uzakta, ufukta, belli-belirsiz bir nokta gibi görür; sonra düşünce şaşırtıcı bir hızla yaklaşıverir.)

78.

Çok şey bilen için yalan söylememek zordur.

79.

Birgün belki bu uygarlıktan bir kültür doğacak.

O zaman, 18., 19. ve 20. yüzyılların buluşlarının gerçek bir tarihi olacak; bu da çok derin ilgi uyandıracak.

75.– 1947, 120.

76.– 1947, 120.

77.– 1947, 120-121.

78.– 1947, 122.

79.– 1947, 123.

Wittgenstein'ın temel düşüncelerinden biri, çağdaş Batı uygarlığının bir kültür oluşturmadığıdır; çağını da "karanlık çağ" olarak görür.

80.

Beim Philosophieren muß man in's alte Chaos hinabsteigen, und sich dort wohlfühlen.

81.

Was ich hier schreibe, mag schwæchliches Zeug sein; nun dann bin ich nicht im Stande, das Große, Wichtige herauszubringen. Aber es liegen in diesen schwæchlichen Bemerkungen große Ausblicke verborgen.

82.

Wo Andre weitergehen, dort bleib ich stehn.

83.

Konglomerat: Nationalgefühl, z.B.

80.

Felsefe yaparken, kişi en eski Kaos'a inmeli. orada da rahat edebilmeli.

81.

Burada yazdıklarım zayıf öte-beriler olabilir; çünkü işte, büyük olanı, önemli olanı ortaya koymak elimden gelmiyor. Ama bu zayıf değinilerin içinde büyük bakışlar saklı duruyor.

82.

Ben, başkalarının ilerlediği noktada, dururum.

83.

Karmaşa: s.g. milliyet duygusu.

80.– 1948, 124.

Kaos: Eski Yunan mitolojisinde, dünya yaratılmadan önceki karmaşa / kargaşa.

81.– 1948, 125.

82.– 1948, 126.

83.– 1948, 128.

Karmaşa: Konglomerat: Nesnelerin düzensiz, bağlantısız yığını, anlamında.

84.

Unsre Kinder lernen schon in der Schule, Wasser *bestehe* aus den Gasen Wasserstoff und Sauerstoff, oder Zucker aus Kohlenstoff, Wasserstoff und Sauerstoff. Wer es nicht versteht ist dumm. Die wichtigsten Fragen werden zugedeckt.

85.

Wir dürfen nicht vergessen: auch unsere feineren, mehr philosophischen Bedenken haben eine instinktive Grundlage.

86.

Nur wenn man noch viel verrückter denkt, als die Philosophen, kann man ihre Probleme lösen.

87.

Du mußt die Fehler Deines eigenen Stiles *hinnehmen*.
Beinahe wie die Unschönheiten des eigenen Gesichts.

84.

Çocuklarımız daha okuldayken, suyun hidrojen ve oksijen gazından, şekerin karbon, hidrojen ve oksijenden *oluştuğunu* öğreniyorlar. Bunu anlamayan da budaladır. En önemli sorunların üstü örtülüyor.

85.

Unutmamalıyız: incelmiş, felsefi ölçüp-biçmelerimizin de içgüdüsel bir temeli vardır.

86.

Kişi ancak filozoflardan daha da sapıkça düşünebiliyorsa çözebilir onların sorunlarını.

87.

Kendi üslubunun yanlışlıklarını ***kabullenmelisin***.
Sanki yüzünün çirkinlikleriymiş gibi.

84.– 1948, 135.

85.– 1948, 138.

86.– 1948, 138.
sapıkça : çılgınca da denebilirdi

87.– 1948, 144.

88.

Steige immer von den kahlen Höhen der Gescheitheit in die grünenden Tæler der Dummheit.

89.

So bist Du also ein schlechter Philosoph, wenn, was Du schreibst, schwer verstændlich ist? Wærest Du besser, so würdest Du das Schwere leicht verstændlich machen. – Aber wer sagt, daß das möglich ist?! [Tolstoi.]

90.

Was der Leser auch kann, das überlaß dem Leser.

91.

Ich schreibe beinahe immer Selbstgespræche mit mir selbst. Sachen, die ich mir unter vier Augen sage.

92.

Es gibt Bemerkungen, die sæen, und Bemerkungen, die ernten.

88.

Becerikliliğin kıraç yüksekliklerinden hep yeniden budalalığın yeşeren koyaklarına in.

89.

Demek yazdığın zor anlaşılıyorsa kötü bir filozofsun? Daha iyi bir filozof olsaydın, zoru kolay kılabilirdin. – Ya, bunun olanaklı olduğunu kim söylüyor ki?! [Tolstoy.]

90.

Okurun da yapabileceğini, okura bırak.

91.

Neredeyse hep kendi kendimle söyleşilerdir yazdıklarım. Kendimle kafa kafaya verdiğimde kendime söylediğim şeyler.

92.

Eken değiniler vardır, ve hasadeden değiniler.

88.– 1948, 144.

89.– 1948, 145.
Köşeli ayraç içindeki Tolstoy, herhalde, "kim söylüyor ki?" sorusuna Wittgenstein'ın kendi verdiği yanıt.

90.– 1948, 147.

91.– 1948, 147.

92.– 1949, 151.

93.

Der Gruß der Philosophen unter einander sollte sein: "Laß Dir Zeit!"

94.

Für den Menschen ist das Ewige, Wichtige, oft durch einen undurchdringlichen Schleier verdeckt. Er weiß: da drunten ist etwas, aber er *sieht* es nicht. Der Schleier reflektiert das Tageslicht.

95.

In den Tælern der Dummheit wæchst für den Philosophen noch immer mehr Gras, als auf den kahlen Höhen der Gescheitheit.

96.

Kultur ist eine Ordensregel. Oder setzt doch eine Ordensregel voraus.

93.

Filozofların biribirleriyle selamlaşma biçimi şöyle olmalı: "Kendine zamanın ola!"

94.

İnsan için bengi olan, önemli olan, aşılamaz bir peçeyle örtülüdür çoğunlukla. Orada, arkada, birşeylerin bulunduğunu bilir kişi, ama *göremez*. Peçe günışığını yansıtır.

95.

Budalalığın çayırlarında, becerikliliğin kıraç yüksekliklerinin yetiştirdiğinden daha çok ot biter filozoflar için yine de.

96.

Kültür bir içtüzüktür. Ya da, bir içtüzük varsayar.

93.– 1949, 151

94.– 1949, 152.

95.– 1949, 152.

96.– 1950, 163.

içtüzük : Bir tarikatın kendi üyeleri için öngördüğü kurallar, anlamında.

97.

Sieh Dir die Menschen an: Der eine ist Gift für den andern. Die Mutter für den Sohn, und umgekehrt, etc. etc. Aber die Mutter ist blind und der Sohn ist es auch. Vielleicht haben sie schlechtes Gewissen, aber was hilft ihnen das? Das Kind ist böse, aber niemand lehrt es anders sein, und die Eltern verderben es nur durch ihre dumme Zuneigung; und wie sollen sie es verstehen, und wie soll das Kind es verstehen? Sie sind sozusagen *alle* böse und *alle* unschuldig.

98.

Die Philosophie hat keinen Fortschritt gemacht? – Wenn einer kratzt, wo es ihn juckt, muß ein Fortschritt zu sehen sein? Ist es sonst kein echtes Kratzen, oder kein echtes Jucken? Und kann nicht diese Reaktion auf die Reizung lange Zeit so weitergehen, ehe ein Mittel gegen das Jucken gefunden wird?

99.

Gott kann mir sagen: "Ich richte Dich aus Deinem eigenen Munde. Du hast Dich vor Ekel vor Deinen eigenen Handlungen geschüttelt, wenn Du sie an Andern gesehen hast."

97.

Şu insanlara bak: Biri öbürünün ağusu. Ana oğulun, ve tersi, v.b., v.b. Ama ana kör, oğul da öyle. Belki vicdanları sızlar, ama neye yarar ki bu? Çocuk kötüdür, ama kimse ona başka türlü olmayı öğretmez ki; anası-babası da gösterdikleri budalaca yakınlıkla daha da beter ederler onu; nasıl anlasınlar ki, çocuk nasıl anlasın ki? Sanki *hep birlikte* kötüler, *hep birlikte* de masum.

98.

Felsefe hiç ilerleme kaydetmemiş? – Biri kaşınan bir yerini kaşıyınca bir ilerleme mi olmalıydı? İlerleme olmuyorsa, kaşıma sahici olmayacak mı, ya da kaşınma? Bu uyarıma böyle tepkide bulunmak uzun zaman bu biçimde sürüp gidemez mi, kaşınmaya bir çare bulunana dek?

99.

Tanrı bana şöyle diyebilir: "Seni kendi ağzınla yargılıyorum. Kendi eylemlerin tiksintiyle sarstı seni, onları başkalarında görünce."

97.– 1950, 163.

98.– 1950, 163-64.

99.– 1951, 164.
Bu değini, Wittgenstein'ın kanser olduğunu öğrendiği; ölmeyi beklediği döneme aittir.

küçük bir wittgenstein albümü

bir küçük albüm

Wittgenstein, ikinci başyapıtı *Philosophische Untersuchungen*'in önsözünde, kitabının "bir albümden başka bir şey olmadığı"nı söyler; kendisinin de yıllar boyu oluşturduğu bir fotoğraf albümünün olduğu biliniyor – aşağıda son sayfası var:
ilkokul öğrencisi, ayakkabı tamircisi "Fuchserl", Cambridge'den en iyi öğrencisi, Drury ile Cambridgeli felsefeci, dostu G.E. Moore – aşağıda solda, bir fotoğraflık yeri boş mu bırakmış? . . .



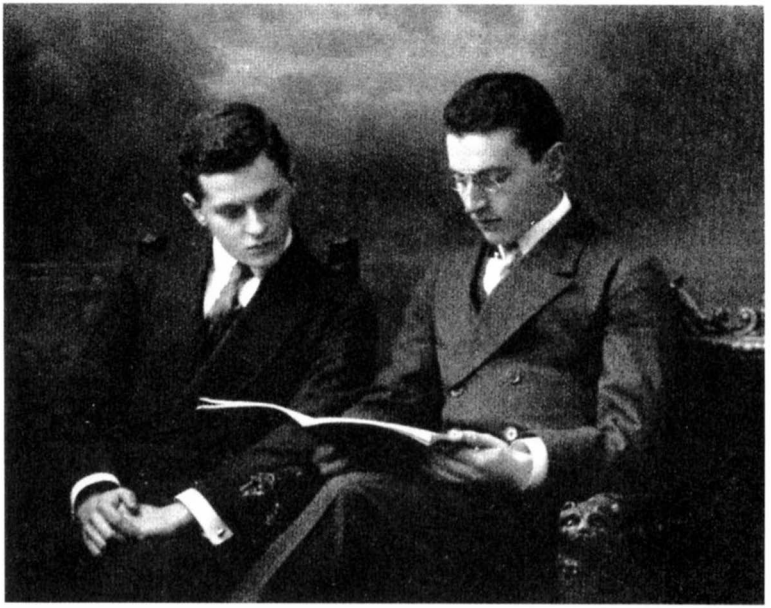






Ludwig Josef Johann Wittgenstein, 26 Nisan 1889'da, Viyana'da, Avusturya-Macaristan'ın belki de en zengin adamı olan, demir çelik 'kralı' Karl Wittgenstein'ın sekiz çocuğunun en küçüğü olarak, dünyaya geldi.

(Burada iki yaşında.)



Orta öğrenimine dek babasının muazzam konağında klasik diller, müzik ve mühendislik eğitimi gördü, mekaniğe ilgi duydu, Berlin'de Teknik Yüksekokulu'na gitti.

(Burada ağabeyi [sağ kolunu savaşta kaybettikten sonra da piyanistliğini tek elle sürdüren] Paul ile birlikte, öğrencilik yıllarında.)

İlgisi hava mekaniğine kayınca, İngiltere'ye, Manchester Üniversitesi'ne gitti (burada, dostu Eccles ile birlikte uçurtma deneyi yapıyor); Manchester'da 'değişken patlama odası' ilkesine dayalı bir uçak motoru geliştirdi.

Bu sırada matematik kafasını kurcaladı; Russell'ın *Principles of Mathematics*'ini ve Frege'yi okudu, Cambridge'e gitti.
(Fotoğraf 1910)



Cambridge'de 'yeni mantık'ı öğrendi; hocası Russell'a göre, bu alanda kısa zamanda yaratıcı hâle geldi.

Yan sayfada, yayımladığı ilk yazısı:
6. 3. 1913 tarihli *Cambridge Review*'da 'eski' bir mantıkçının kitabı üzerine zehir zemberek bir eleştiri . . .

The Science of Logic: an inquiry into the principles of accurate thought and scientific method. By P. Coffey, Ph.D. (Louvain), Professor of Logic and Metaphysics, Maynooth College. Longmans, Green & Co. 1912.

In no branch of learning can an author disregard the results of honest research with so much impunity as he can in Philosophy and Logic. To this circumstance we owe the publication of such a book as Mr Coffey's 'Science of Logic': and only as a typical example of the work of many logicians of to-day does this book deserve consideration. The author's Logic is that of the scholastic philosophers, and he makes all their mistakes—of course with the usual references to Aristotle. (Aristotle, whose name is so much taken in vain by our logicians, would turn in his grave if he knew that so many Logicians know no more about Logic to-day than he did 2,000 years ago). The author has not taken the slightest notice of the great work of the modern mathematical logicians—work which has brought about an advance in Logic comparable only to that which made Astronomy out of Astrology, and Chemistry out of Alchemy.

Mr Coffey, like many logicians, draws a great advantage from an unclear way of expressing himself; for if you cannot tell whether he means to say 'Yes' or 'No,' it is difficult to argue against him. However, even through his foggy expression, many grave mistakes can be recognised clearly enough; and I propose to give a list of some of the most striking ones, and would advise the student of Logic to trace these mistakes and their consequences in other books on Logic also. (The numbers in brackets indicate the pages of Mr Coffey's book—volume I.—where a mistake occurs for the first time; the illustrative examples are my own).

I. [36] The author believes that all propositions are of the subject-predicate form.

II. [31] He believes that reality is changed by becoming an object of our thoughts.

III. [6] He confounds the copula 'is' with the word 'is' expressing identity. (The word 'is' has obviously different meanings in the propositions—

'Twice two is four'
and 'Socrates is mortal.')

IV. [46] He confounds things with the classes to which they belong. (A man is obviously something quite different from mankind).

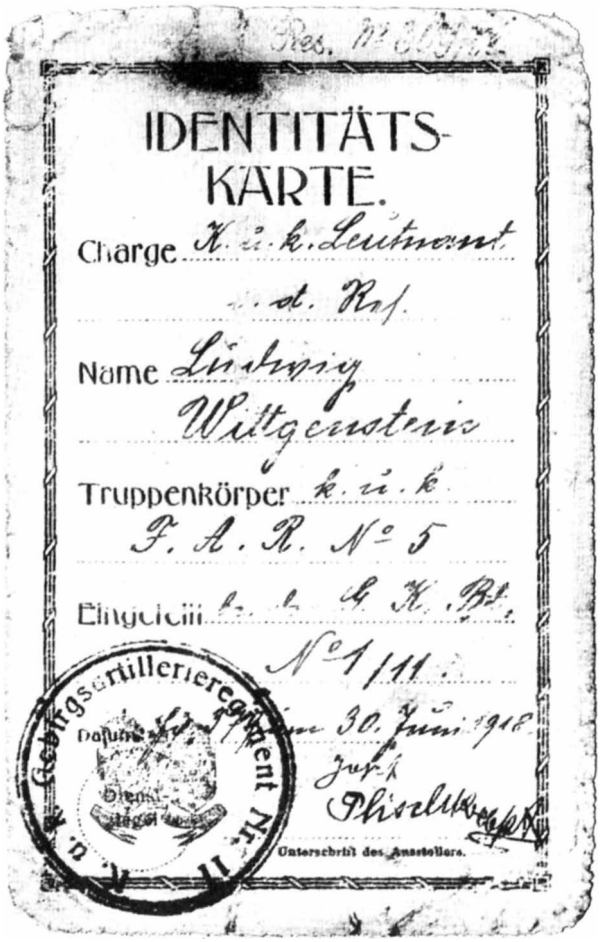
V. [48] He confounds classes and complexes. (Mankind is a class whose elements are men; but a library is not a class whose elements are books, because books become parts of a library only by standing in certain spatial relations to one another—while classes are independent of the relations between their members).

VI. [47] He confounds complexes and sums. (Two plus two is four, but four is not a complex of two and itself).

This list of mistakes could be extended a good deal.

The worst of such books as this is that they prejudice sensible people against the study of Logic.

LUDWIG WITTGENSTEIN.


IDENTITÄTS-
KARTE.
Charge K. u. k. Leutnant
d. St. Rf.
Name Ludwig
Wittgenstein
Truppenkörper k. u. k.
F. A. R. N° 5
Eingeteilt k. u. k. 4. K. Bt.
N° 1/11.
Gebirgsartillerieregiment Nr. 11
30. Juni 1918
Unterschrift des Ausstellers.

1914 yılında I. Dünya Savaşı patlayınca, gönüllü olarak Avusturya-Macaristan ordusuna er olarak katıldı
(kimlik kartı : "Dağ topcusu").



K. u. k. Gebirgsartillerieregiment

Datum Gy. 379. am 30. Juni 1918.

Unterschrift des Besitzers

Cephede, *Tractatus*'un kaynağı olacak defterleri yazmaya başladı. Yanda, bu defterlerden birinden bir sayfa:

27. 9. 14 :
Bir tümce anlamını ancak onun mantıksal tasarımı olmakla dile getirebilir

26.9.14

Worauf gründet sich unsere sichere Lebensbegründete — Überzeugung, daß wir jeden Lebensinhalt, der in unserer Weltanschauung enthalten ist, werden ausdrücken können?

27.9.14.

Es hat kaum einen Sinn, ja nur dadurch auszudrücken, daß es dessen logisches Abbild ist.

Auffallend, daß die Ähnlichkeit zwischen den Zeichen „aRb“ und „aOR·ROb“

29.9.14.

Wie Epistemologie Begriff der Satzes führt auch in den ganzen allgemeinen Begriff der Anordnung von Satz und Sachverhalt. Ist sich die Lösung aller Probleme der Frage nach Kosmos? Einfach sein!



Savaştan sonra babasından kalan muazzam mirası dağıtarak, beş parasız kalmayı seçti ve ilkokul öğretmenliği yapmaya başladı.



Burada, Avusturya'nın ücra bir köyü olan Puchberg am Schneeberg'de öğrencileriyle, 1924.

Tractatus, 1922'de İngiltere'de yayınlandı ve hemen Cambridge'li ve Viyana'lı felsefecilerin dikkatini çekti.
(Burada, matematikçi Ramsey'in nüshasında, İngilizce çevirisine Wittgenstein'ın el yazısıyla, açımlamaları: –
Mantık başlangıcında h e s a p l a m a yı ve böylelikle sayıyı varsayar. Sayı hesaplamanın temel fikridir ve öyle yorumlanmalıdır. Matematiğin temel fikri h e s a p l a m a fikridir; bu da burada i ş l e m fikriyle gösterilmekte.

6.02 And thus we come to numbers. I define

$x = \Omega^{0}x$ Def. and

$\Omega'\Omega^{\nu}x = \Omega^{\nu+1}x$ Def.

According, then, to these symbolic rules we write the series $x, \Omega'x, \Omega'\Omega'x, \Omega'\Omega'\Omega'x \ldots\ldots$

as: $\Omega^{0}x, \Omega^{0+1}x, \Omega^{0+1+1}x, \Omega^{0+1+1+1}x \ldots\ldots$

Therefore I write in place of "$[x, \xi, \Omega'\xi]$",

"$[\Omega^{0}x, \Omega^{\nu}x, \Omega^{\nu+1}x]$".

And I define:

$0+1 = 1$ Def.

$0+1+1 = 2$ Def.

$0+1+1+1 = 3$ Def.

and so on.

6.021 A number is the exponent of an operation.

6.022 The concept number is nothing else than that which is common to all numbers, the general form of number.

The concept number is the variable number.

And the concept of equality of numbers is the general form of all special equalities of numbers.

6.03 The general form of the cardinal number is: $[0, \xi, \xi+1]$.

6.031 The theory of classes is altogether superfluous in mathematics.

This is connected with the fact that the generality which we need in mathematics is not the *accidental* one.

6.1 The propositions of logic are tautologies.

6.11 The propositions of logic therefore say nothing. (They are the analytical propositions.)

6.111 Theories which make a proposition of logic appear substantial are always false. One could *e.g.* believe that the words "true" and "false" signify two properties among other properties, and then it would appear as a remarkable fact

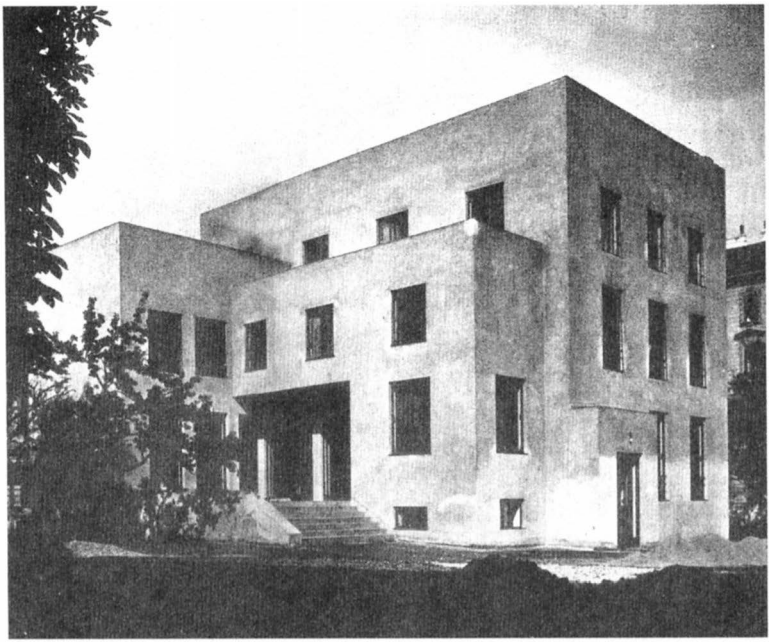
The beginning of logic presupposes calculation and number.

Number is the fundamental idea of calculus

each number is the result of an operation.

X The fundamental idea of math. is the idea of Calculus which is represented here by the idea of operation.

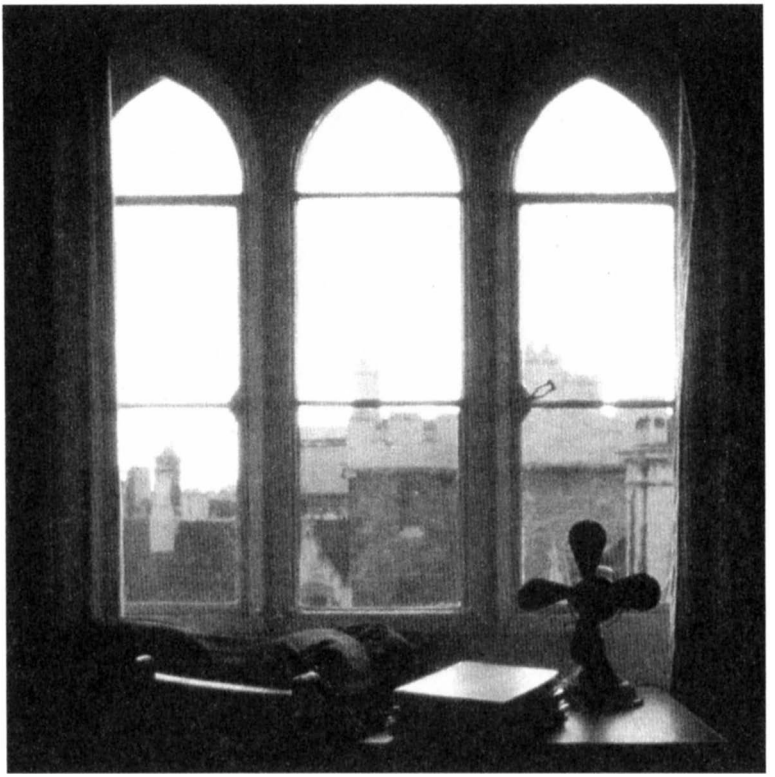




Bu arada (1926) ilkokul öğretmenliğinden vazgeçmiş, Viyana'ya dönmüştü – ablası Margarette'nin yaptırmak istediği evin oluşturulmasına katıldı, giderek, bütün projeyi üstlenerek, evi, en küçük ayrıntısına dek, biçimlendirdi – küçük ablası Hermine'nin deyimiyle, "ev olup çıkmış mantık" olarak .

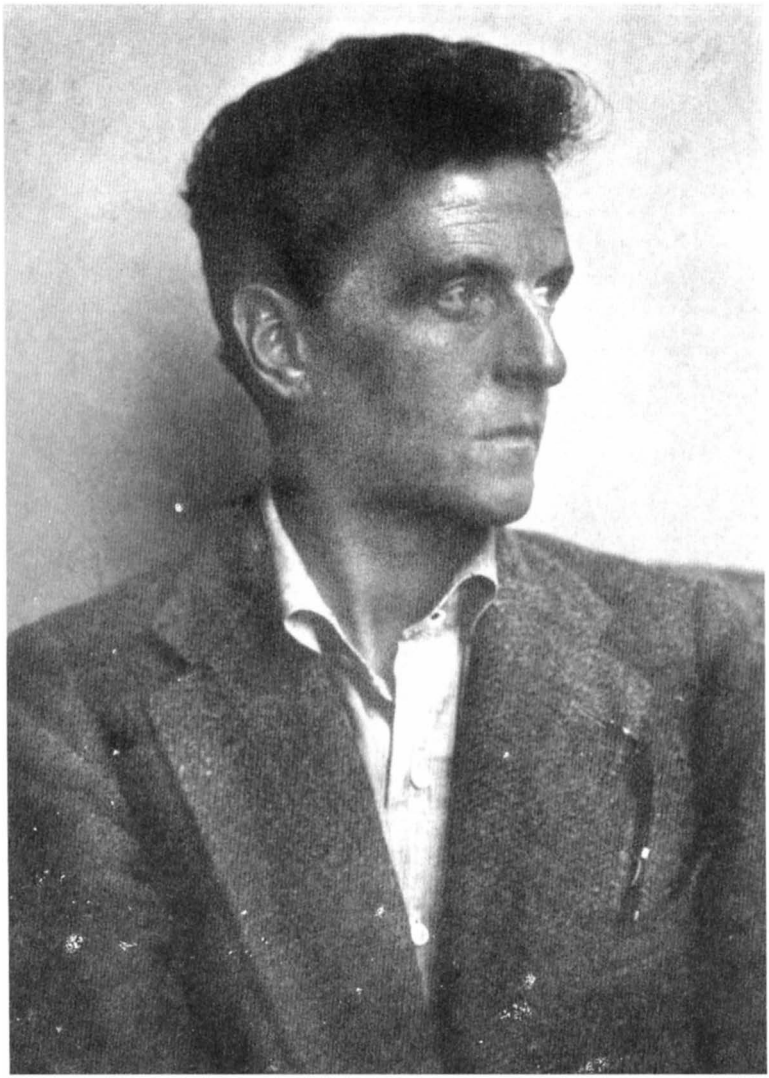
(Sol sayfada, inşaat sırasında, evin önünde – ve, ev .



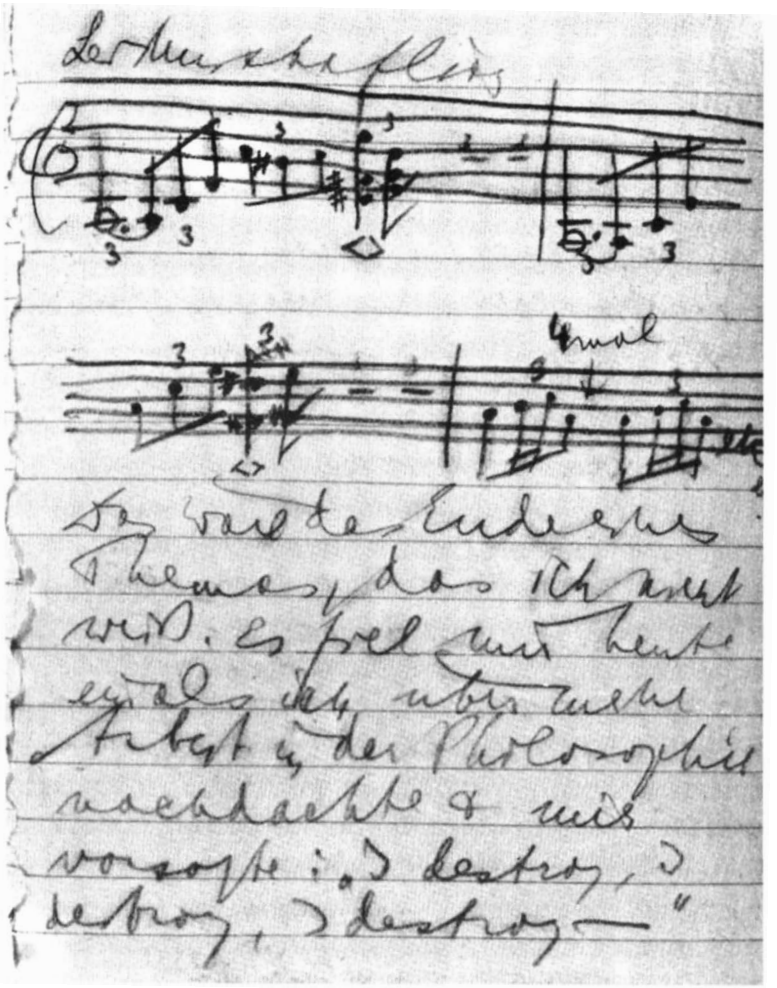


1929'da felsefeye yeniden başlamaya karar verir – Cambridge'e gider, başlar . . .
Yanda, Trinity College'den burs aldığı gün çekilen fotoğraf.

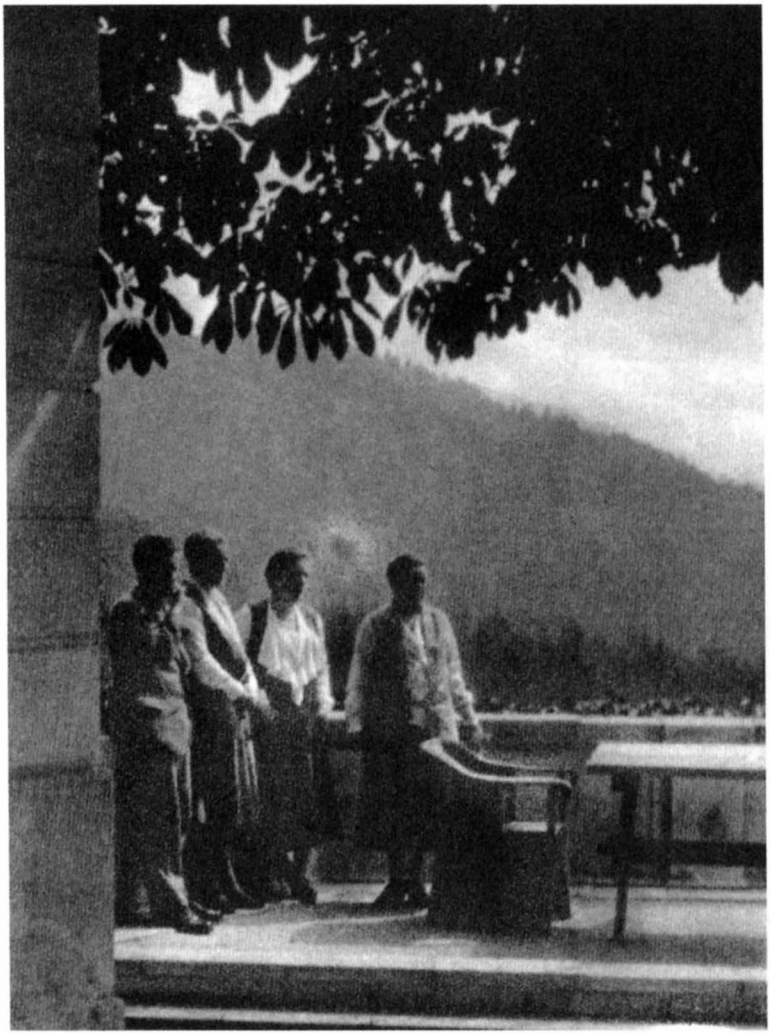
Üstte, Whewell's Court'daki odası. Masanın üstündeki defterler, içine yazmaktan hoşlandığı ticari 'nakit akışı' defterleri; vantilatör de, alt katta piyano çalışan komşusuna karşı aldığı 'gürültü' önlemi.



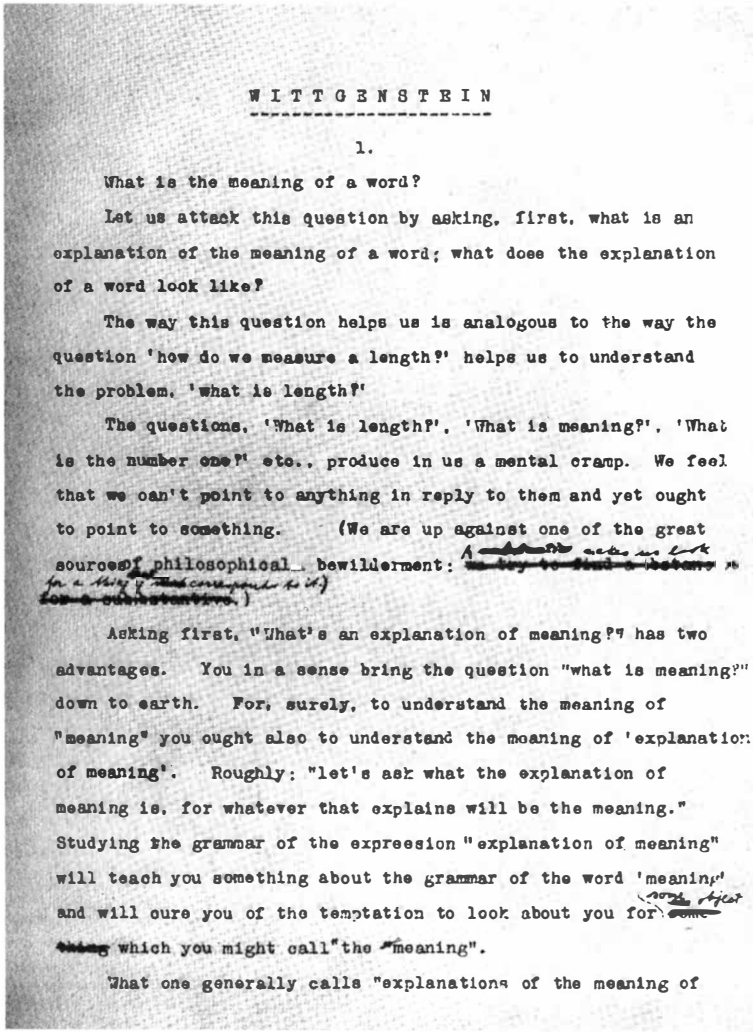
Fellow olduğu yıl, Viyana'da, dostu fotoğrafçı Moritz åhNtarafından çekilen fotoğraf. (1930)



1931'den bir defter sayfası : Felsefede yaptığı işi düşünürken, kendi kendine, "*I destroy, I destroy, I destroy* –" ("yakıp yıkıyorum" dediğinde, kafasından geçen 'nakarat'ı nota yardımıyla yazmış.



Yaşamı artık Cambridge ile Viyana – ders verdiği İngilizce ile yazdığı Almanca – arasında geçmektedir : 1932'de ailesinin yazlık çiftliği Hochreith'da üç ablasıyla birlikte.



WITTGENSTEIN

1.

What is the meaning of a word?

Let us attack this question by asking, first, what is an explanation of the meaning of a word; what does the explanation of a word look like?

The way this question helps us is analogous to the way the question 'how do we measure a length?' helps us to understand the problem, 'what is length?'

The questions, 'What is length?', 'What is meaning?', 'What is the number one?' etc., produce in us a mental cramp. We feel that we can't point to anything in reply to them and yet ought to point to something. (We are up against one of the great sources of philosophical bewilderment:

Asking first, "What's an explanation of meaning?" has two advantages. You in a sense bring the question "what is meaning?" down to earth. For, surely, to understand the meaning of "meaning" you ought also to understand the meaning of 'explanation of meaning'. Roughly: "let's ask what the explanation of meaning is, for whatever that explains will be the meaning." Studying the grammar of the expression "explanation of meaning" will teach you something about the grammar of the word 'meaning' and will cure you of the temptation to look about you for

which you might call "the meaning".

What one generally calls "explanations of the meaning of

İki öğrencisine dikte ettiği, iki İngilizce metninden biri olan "Mavi Kitap"ın ilk sayfası, kendi elyazısından düzeltmelerle.

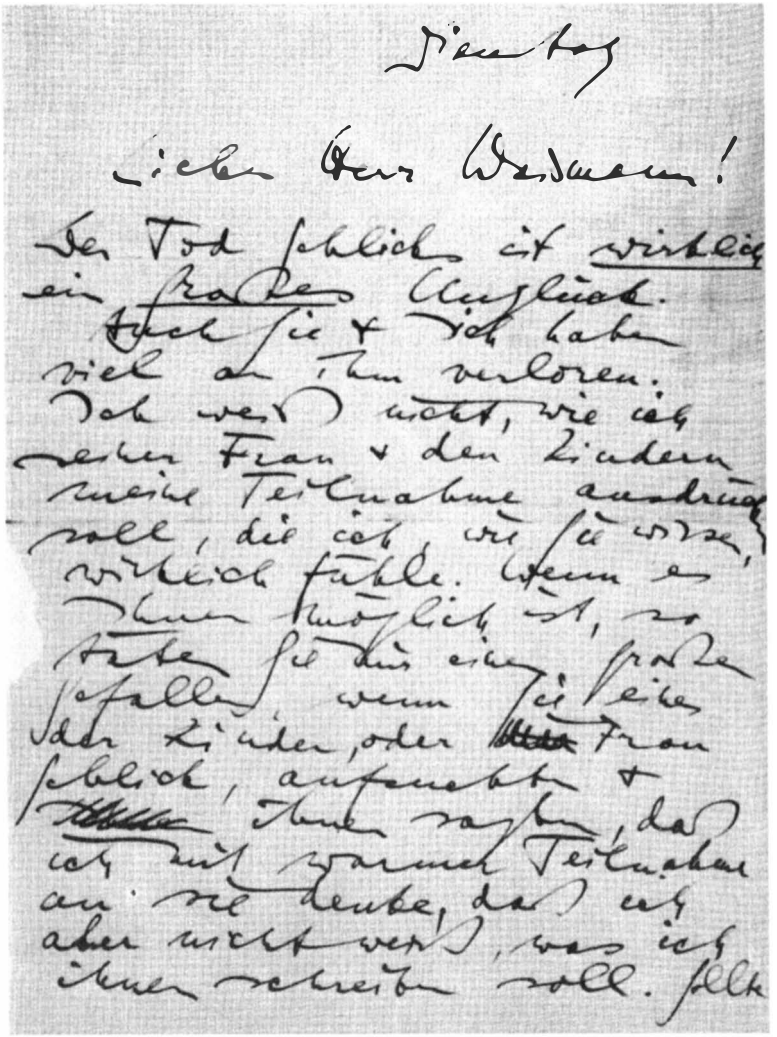


Öğrencisi ve yakın dostu Francis ile, Cambridge'de bir sokak fotoğrafçısının objektifinden.

1935'te, Sovyetler Birliği'ne göçmeye karar verir, Rusça öğrenir, Moskova'ya gider. Matematik profesörü Bayan Yanovska, "Yoksa siz büyük Wittgenstein mısınız?" der – hemen bir kürsü teklif edilir; ama Wittgenstein akademisyen olarak değil, hekim ya da tarım işçisi olarak çalışmak istemektedir . . .
Viyana'ya döner . . .



1935, Viyana



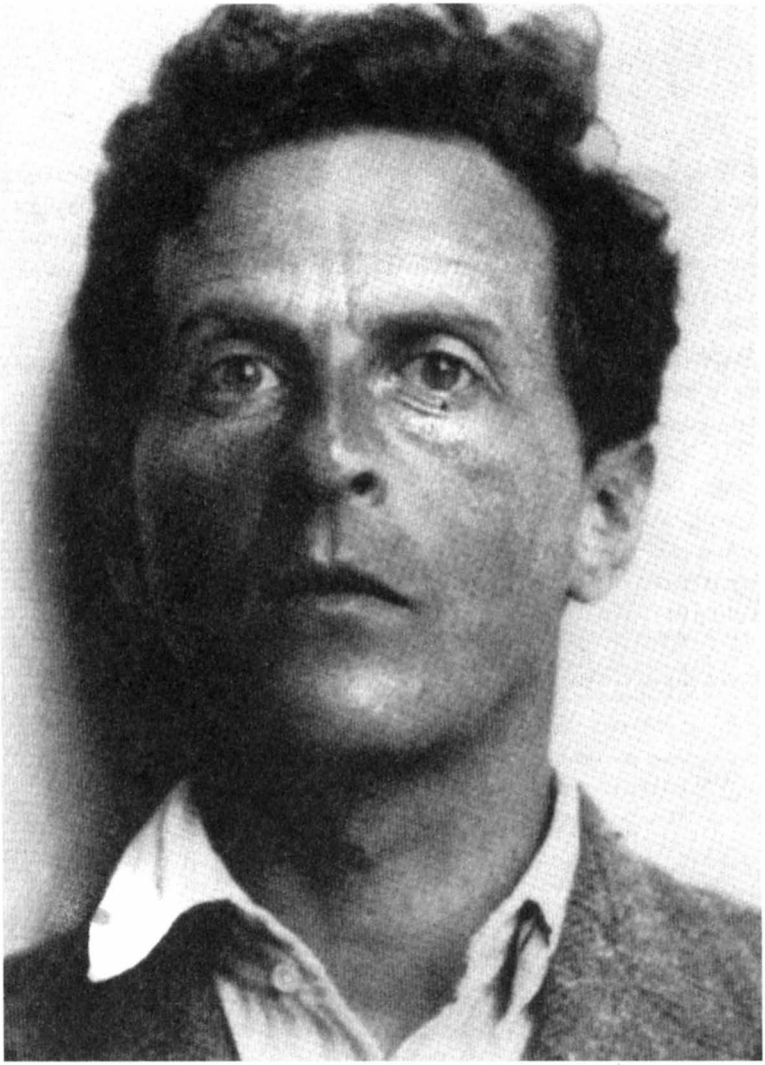
Viyana Çevresi'nin önderi Moritz Schlick'in bir öğrencisi tarafından öldürülmesi üzerine, Friedrich Waismann'a yazdığı mektup, 1936.

1936 yılında Norveç'te, ıssız bir fyord yamacına bir kulübe yapar, oraya gidip yazmak ister; ama bunu ancak birkaç kez yapabilecektir.





Kendi albümüne koyduğu iki fotoğraf, 1937



1938'de Hitler'in orduları Avusturya'yı 'ilhak' eder. Ailesi Yahudi kökenli olma 'sakınca'sı altına girer. Wittgenstein, Britanya vatandaşlığına geçer ve yeni pasaportuyla Viyana'ya, Berlin'e, New York'a giderek büyükbabalarından birinin "Alman kanından" olduğunu kanıtlayarak ailesini kurtarır.
1939'da emekliye ayrılan G. E. Moore'un yerine profesör seçilir; ama 1941'de savaş çıkınca, üniversiteden ayrılarak, bir hastanenin yaralanma şoku geçirmiş askerlere bakılan bölümünde gönüllü laborant olarak çalışır.

"Ah, niye bana boyuna öyle geliyor ki, felsefe yazarken hep bir şiir yazıyor muşum gibi? Öyle oluyor ki, burada ufacık da olsa, birşey olsaydı, enfes bir anlamı olacak. Bir yaprak, ya da bir çiçek, gibi."
31. 10. 1946.

Yanda, ikinci başyapıtının temize çekilmiş ve işlenmiş bir sayfası.

118 Ein Gleichnis, das in die Formen unserer Sprache aufgenommen ist, verleitet einen gewissen Schein; der beunruhigt uns: " Es ist doch nicht so" - sagen wir. " Aber es muss doch so sein!"

119 Denk, wie uns das Substantiv " Zeit " ein Medium vorspiegeln kann; wie es uns in die Irre führen kann, dass wir einem Phantom auf und ab nachjagen. (" Aber hier ist doch nichts! - Aber hier ist doch nicht nichts!")

120 In den Log. Phil. Abh. sagt: " Die allgemeine Form des Satzes ist: es verhält sich so + so ".

Das ist die Art Satz, die man sich unzähligemale wiederholt. Man glaubt, wieder und wieder der Natur nachzufahren, und fährt nur der Form entlang, durch die wir sie betrachten.

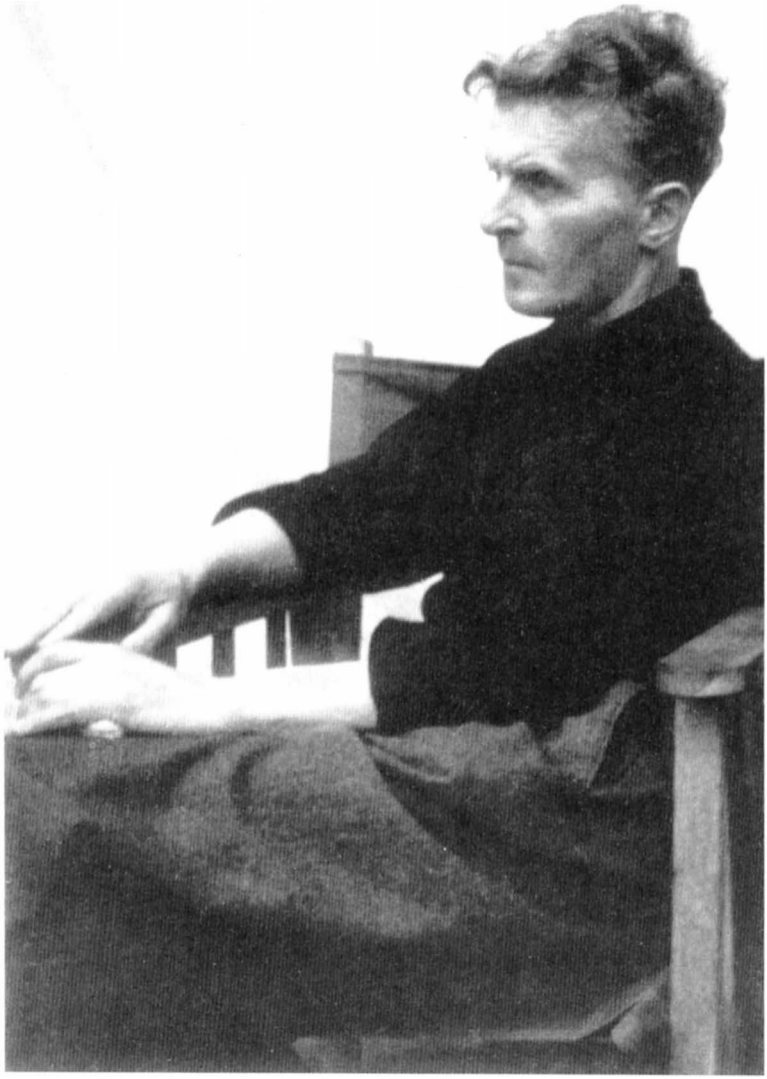
Man sagt: " Ich habe doch einen bestimmten Begriff vom Satz! Ein Satz sagt: es ist so und so." - Oder: " Ich weiss doch, was das Wort ' Satz ' bedeutet! " -- Ja, ja, [illegible] aber wie wird denn dieser Satz angewandt, dass Du weisst, was das Wort " Satz " bedeutet? Von wem sagt man das, und von wem das Gegenteil? Rufe Dir die praktische Verwendung dieser Behauptung ins Gedächtnis!

121 Ob wir über das Wesen des Satzes, der Verbalen, der Regel, mit uns selbst beraten, den Erlebens nachdenken: " Es ist doch so " sagen wir uns wieder und wieder. Es ist uns, als müssten wir das Wesen der Sache erfassen, wenn wir unsern Blick nur ganz scharf auf dies Faktum einstellen, es in den Brennpunkt rücken könnten.

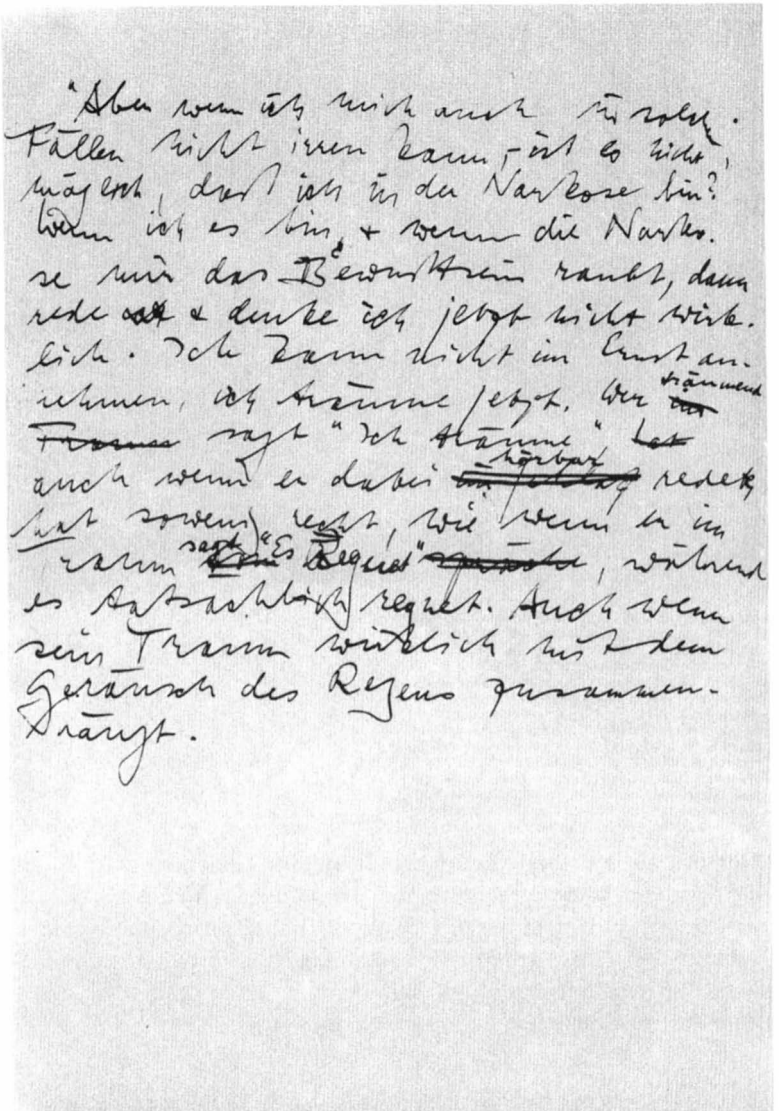


Öğrencisi ve dostu Ben Richards ile Londra'da, bir sokak fotoğrafçısının objektifinden.

Savaştan sonra Cambridge'e döner ama 1947'de 'kürsü'sünü bırakır. Bir ara İrlanda'ya, 1949'da da öğrencisi Norman Malcolm'un davetlisi olarak ABD'ye gider. Orada hastalık belirtileri ortaya çıkar, "Amerika'da ölmemek" için İngiltere'ye döner; kanser tanısı konur.



Son fotoğrafı, 1950.



Yazdığı son sayfa, 27 Nisan 1951.



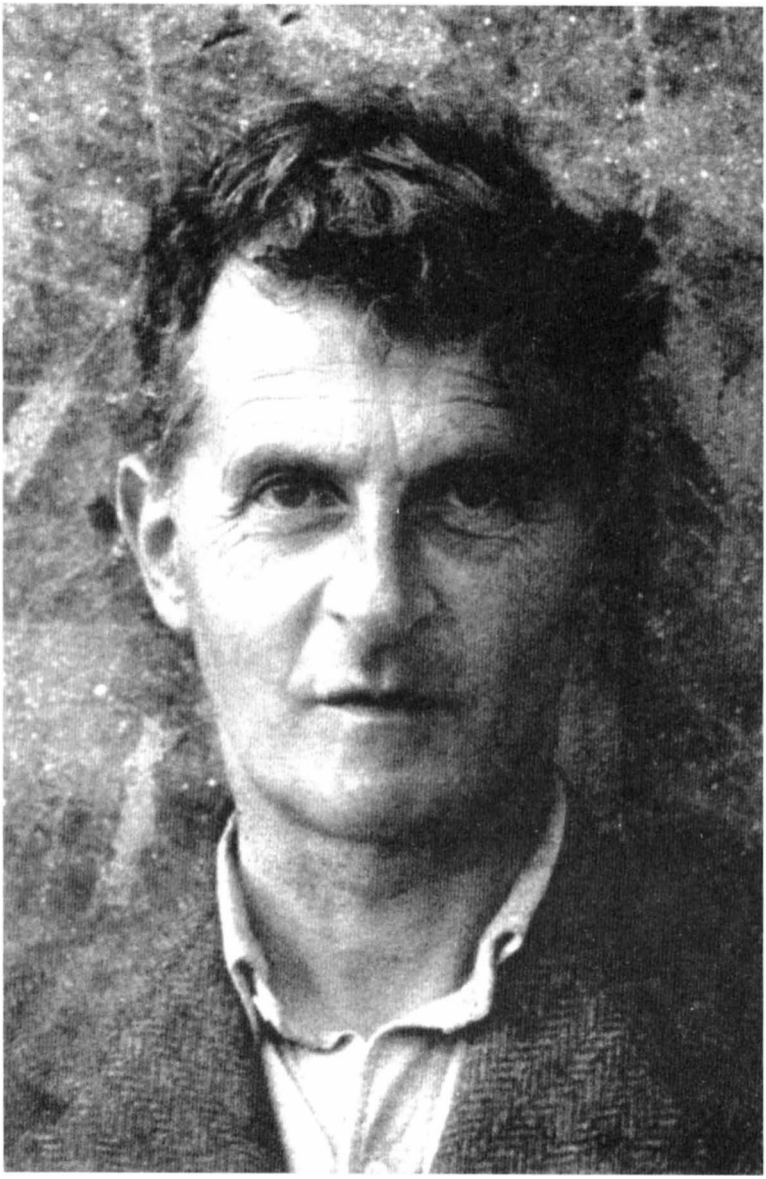
Doktoru ile anlaşarak onun evinde ölümü beklerken, "Şimdi hiç çalışmadığım kadar iyi çalışacağım" der, en önemli metinlerinden birini yazmaya girişir. 28 Nisan 1951 gecesi, bilinci yitmeden önce, doktorunun karısı dostlarının yolda olduğunu bildirince, "Söyle onlara, harika bir yaşamdı yaşadığım" der.
Zaten çok önce yazmıştır:
Ölüm yaşam olaylarından biri değildir. Kişi ölümü yaşamaz.

Ölüm yatağında ve Cambridge'deki mezarı

LUDWIG
WITTGENSTEIN
1889 – 1951

"Kendine bak – kendini hiçbir zaman anlamayacaksın. Çünkü kendini bir dizi tasarım içinde görüyorsun, sonunda da dağılıp gidiyor hepsi. Çünkü kişi kendisine dışardan bakamaz, zira kişi kendisinin nasıl göründüğünü sahiden görmez, çıkarsayabilir ancak. Kişi kendine gerçi, bu koşullar altında ben biz başkası için ne derdim, diye sorabilir. Ama yanıt şu: Bilemezdim. Bilseydim de, o başkasıyla ilgili haklı olduğum konusunda birşey söylemiş olmazdı. Kişinin kendi üzerine sığ bir yargıda bulunması, kendisini ucuz bir biçimde şu ya da bu komedinin ya da trajedinin oyuncusu sayması, bunları bir başkası için yapması kadar iğrenç bir şey. Düşün ki, başına *ne gibi bir mutsuzluk, nasıl bir acı* gelirse gelsin, bu sen kendin hakettin."
1946.

Ben Richards'ın çektiği fotoğraf, Swansea, 1947.



istemek ve başarmak . . . ne kadar tuhaf sözcükler

Zengin bir ailenin çocuğuydu. Issız bir fiyord yamacına yaptırdığı kulübede inzivaya çekildi. Toplum yaşamına dönmesinin ardından babasından kalan serveti dağıttı. Çok mutsuz oldu, sık sık intiharı düşündü. Akademik felsefe düşüncesine karşıydı. 1950'de kanser olduğunu öğrendi.
Ona göre felsefede çözülecek bir problem, kanıtlanacak bir teorem, sınanacak bir varsayım yoktu ve dedi ki:
"İnsanlar iyiye doğru götürülemezler; ancak şuraya-buraya götürülebilirler. İyi, olgu uzamının dışında yatar . . .

Tohumu topraktan çekip alamazsın. Yapabileceğin, yalnızca, ona ısı, nem, ışık sağlamaktır; kendi kendine yetişmek zorundadır . . .

Çocuk kötüdür, ama kimse ona başka türlü olmayı öğretmez ki; anası-babası da gösterdikleri budalaca yakınlıkla daha da beter ederler onu . . .

Bir insan kilitli olmayan, ama içeriye doğru açılan bir kapıyı boyuna itiyor, çekmek aklına gelmiyorsa, odada hapistir . . .

Ancak çok mutsuz bir insanın başka bir insan için üzülmeye hakkı vardır . . .

Kişi yalnızca en korkunç acılar içindeyken yazmalı – o zaman bambaşka bir anlamı olur yazdıklarının. Ama, bu yüzden, bu yazıları da kimse bir doğrudur diye alıntılayamamalı; meğer ki bunu söylerken kendisi de acı çekiyor ola."

Altıkırkbeş Yayın, tepkisizce sunar:
"Başkasının derinlikleriyle oynama!"

AKBN 99-14-07-78-1643-DA-LW